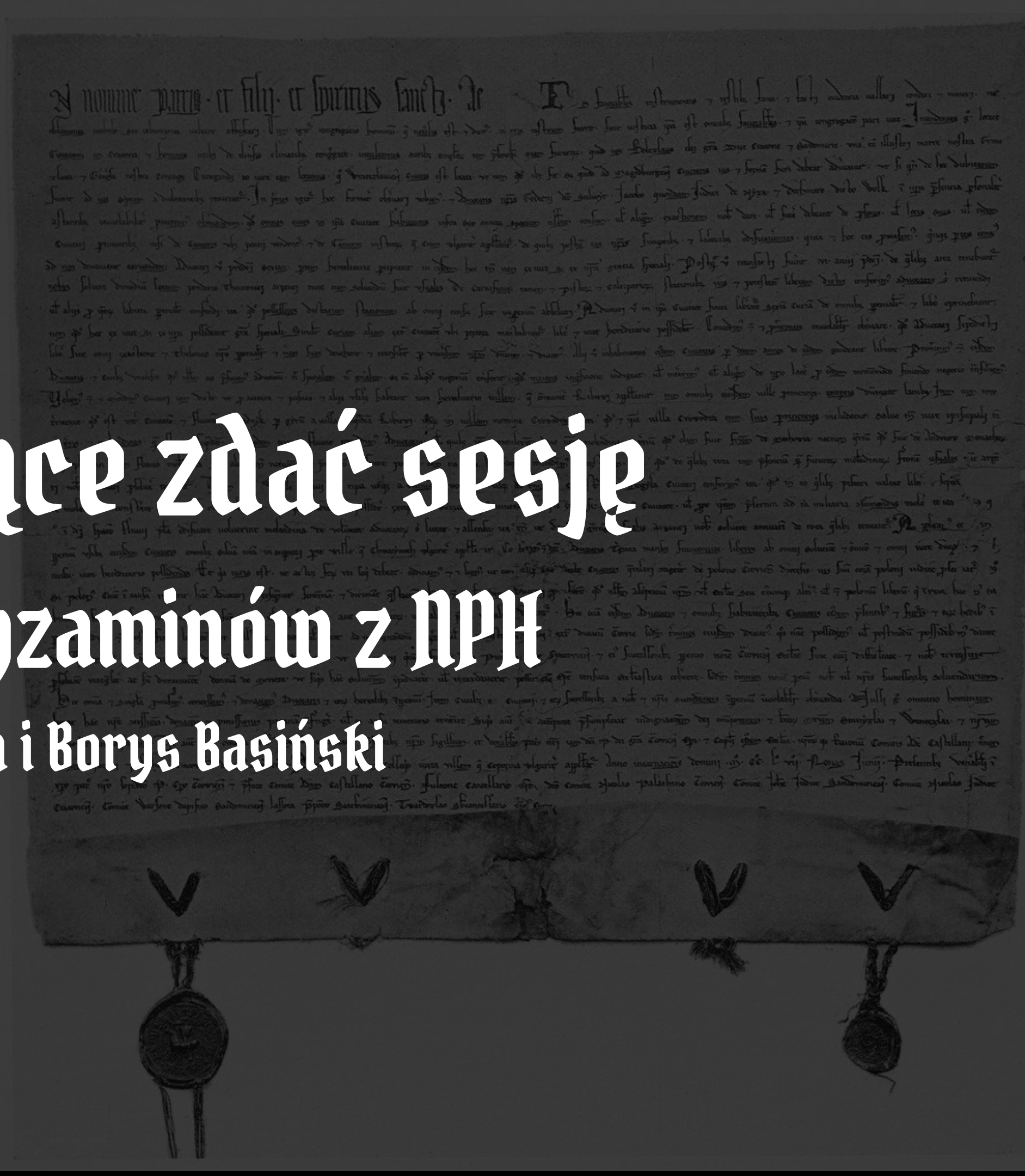

Powtórki dające zdać sesję

Powtórki do egzaminów z NPH

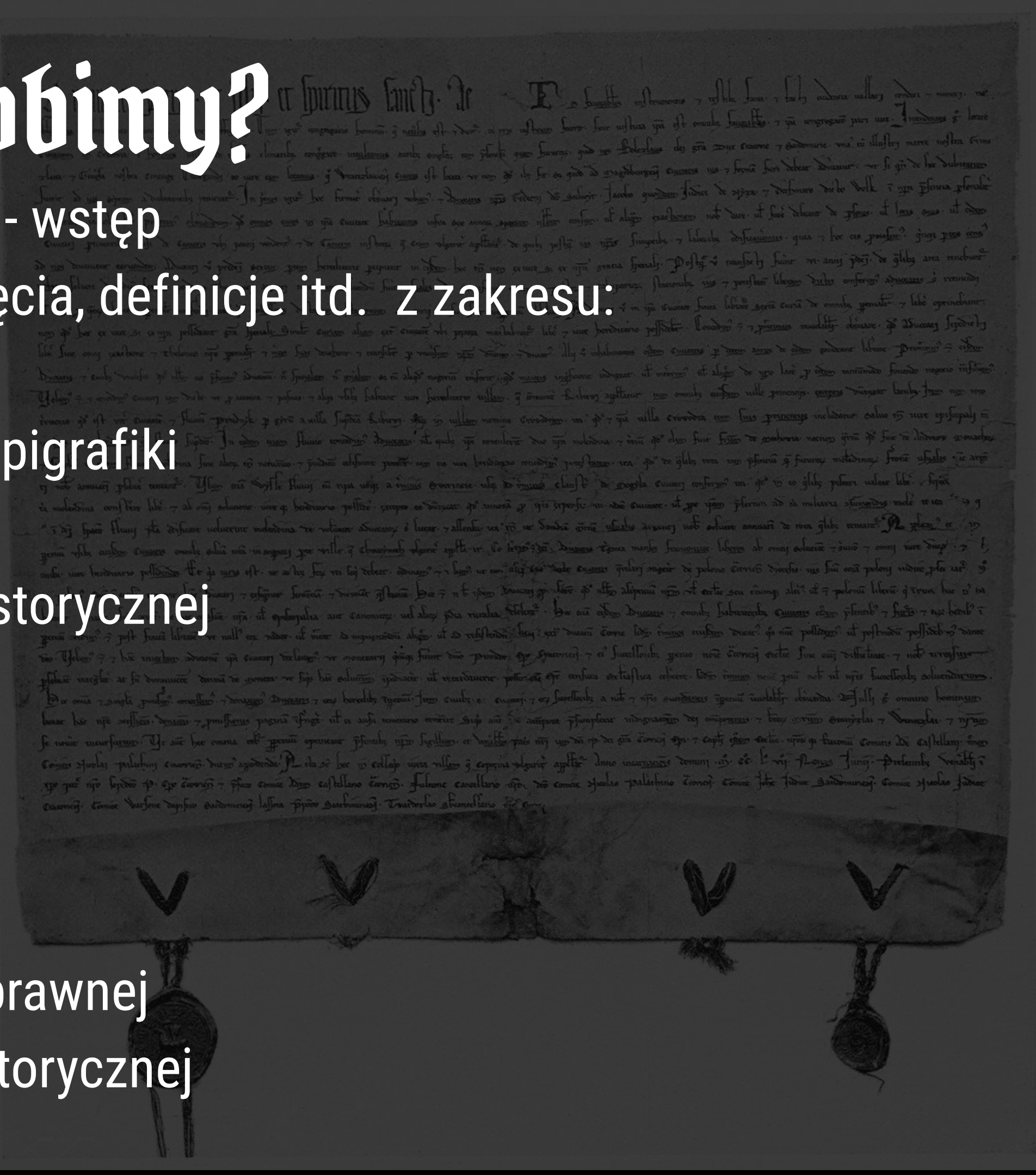
Hanna Pomykała i Borys Basiński

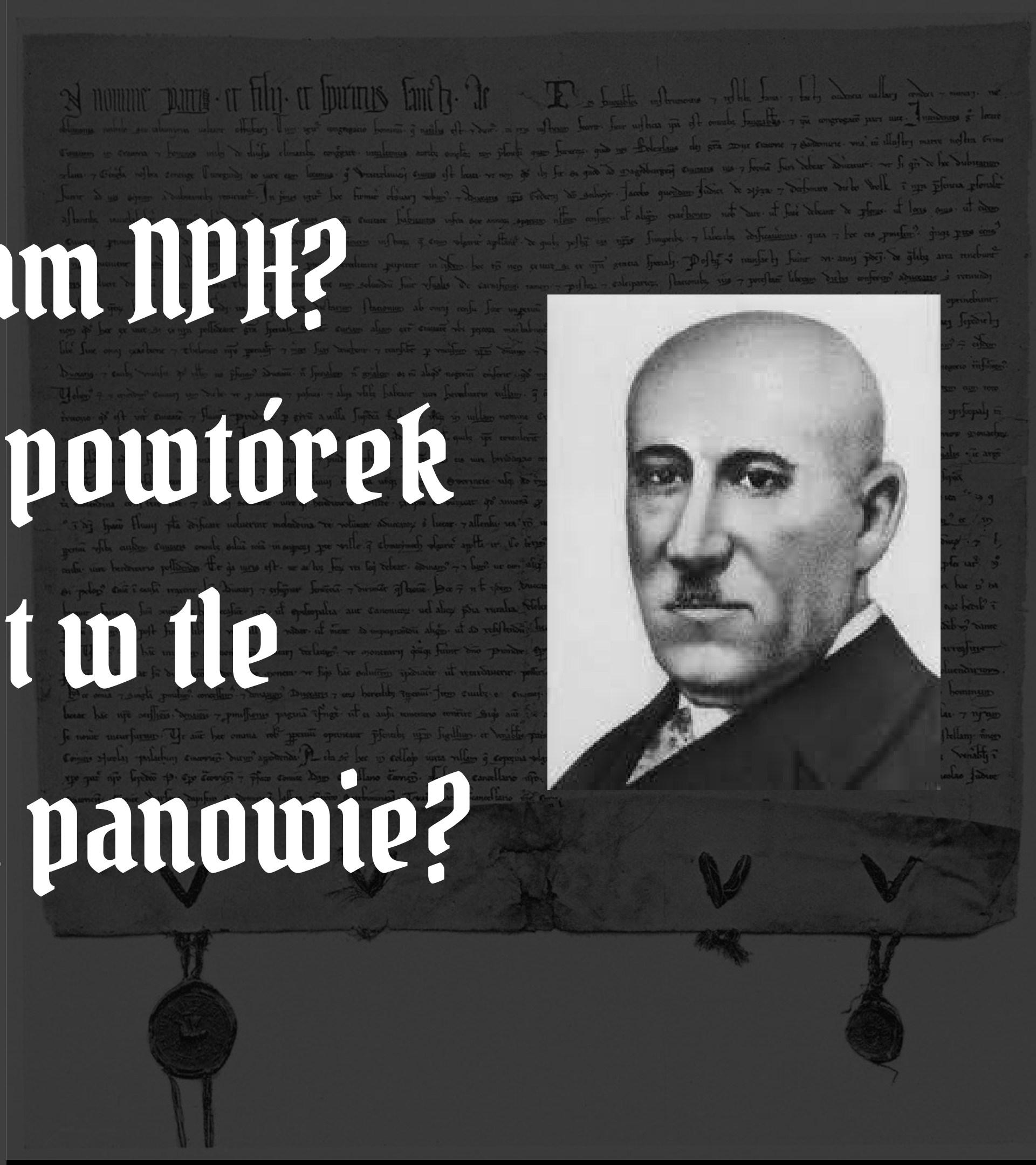
Co przerobimy?

- Po co nam NPH? - wstęp
- Podstawowe pojęcia, definicje itd. z zakresu:
 - Dyplomatyki
 - Paleografii/epigrafiki
 - Sfragistyki
 - Bibliologii historycznej
 - Chronologii
 - Genealogii
 - Heraldyki
 - Numizmatyki
 - Archeologii prawnej
 - Geografii historycznej

Po co nam NPH? Wstęp do powtórek co jest w tle i kim są ci panowie?

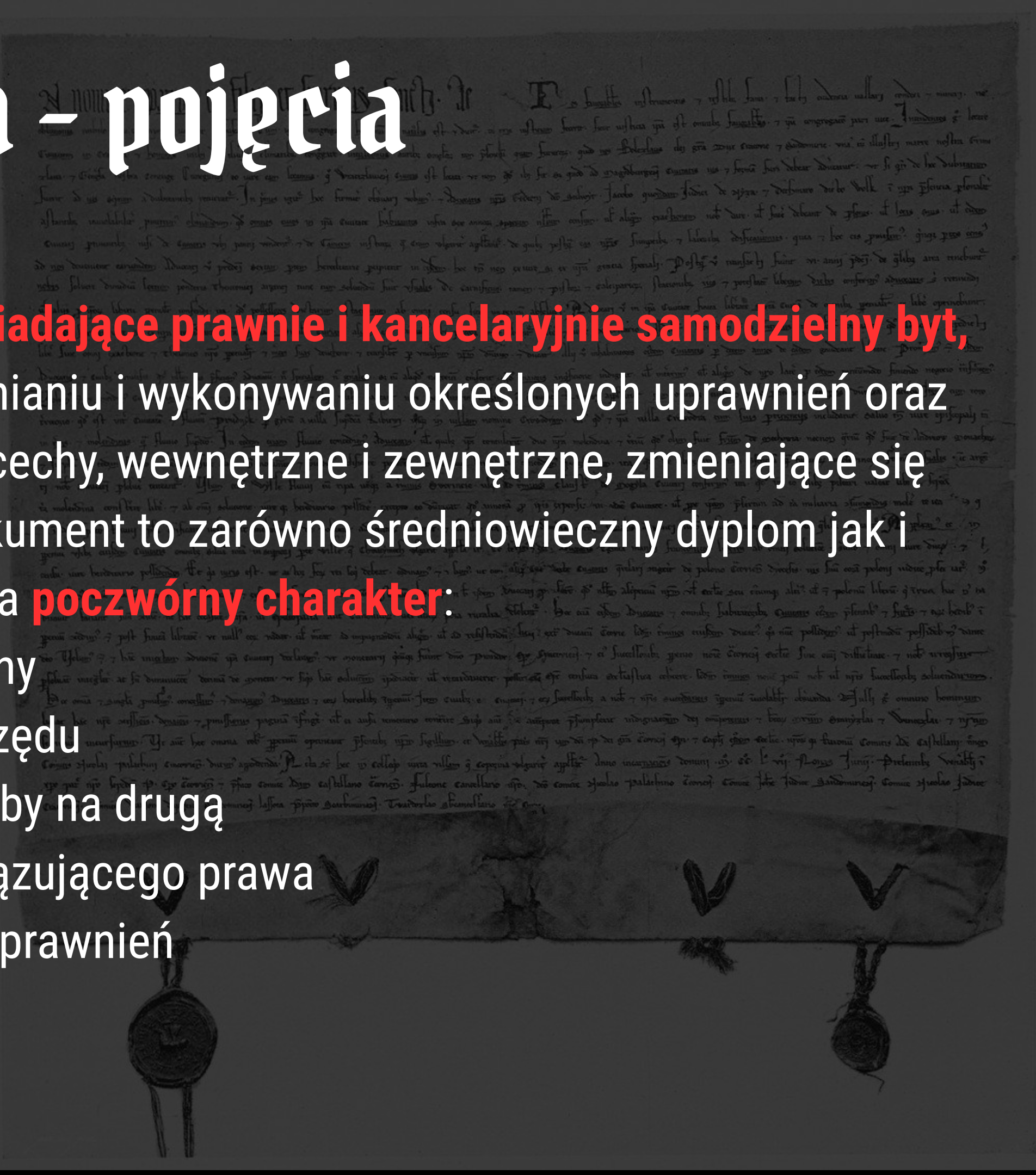
Dyplomatyka

- Nazwa dyplomatyki wywodzi się od greckiego słowa diploma (διπλόωμα), które oznaczało tyle co **podwójnie złożony** i służyło na określenie paszportu. Na określenie nauki o dokumentach terminu tego użył po raz pierwszy Jean Mabillon, XVII-wieczny duchowny z Francji.
- Przedmiotem badań dyplomatyki jest **dokument**, a więc źródło pisane, posiadające określone cechy. Stąd przedmiotem dyplomatyki nie będzie źródło historiograficzne (kronika, rocznik) ani też źródło narracyjne jeżeli nie będzie posiadało cech dokumentu. Natomiast w jej zakres wejdą źródła aktowe, jeżeli są one wynikiem produkcji kancelarii, przy czym chodziło będzie przede wszystkim o studium formy i genezy, zmierzające do wykrycia czynników, które decydowały o ich powstawaniu oraz o ich funkcje. Zakres dyplomatyki to krytyczne badanie dokumentów.
- Dyplomatyka bada również zasady, według których w kancelariach powstawał dokument. Badania nad kancelariami pozwalają ustalić funkcje kulturotwórcze dokumentu, jego funkcje społeczne i gospodarcze. Dyplomatyka zajmuje się również takimi zagadnieniami jak oryginalność, autentyczność dokumentu

Dyplomatyka – pojęcia

- Dokument to **każde pisemne oświadczenie, posiadające prawnie i kancelaryjnie samodzielny byt**, oświadczenie, które służyło powstaniu, udowadnianiu i wykonywaniu określonych uprawnień oraz posiadające pewne określone prawem i kulturą cechy, wewnętrzne i zewnętrzne, zmieniające się zależnie od czasu i miejsca jego powstania. Dokument to zarówno średniowieczny dyplom jak i nowożytny akt. Tak rozumiany dokument posiada **poczwórny charakter**:
 1. Sam przez się tworzy nowy konkretny stan prawny
 2. Staje się środkiem dowodowym dla sądu lub urzędu
 3. Jest w mocy przeniesić uprawnienia z jednej osoby na drugą
 4. Ustala pewien stan prawny, wynikający z obowiązującego prawa
- Dokument służy do wykonywania posiadanych uprawnień

Dyplomatyka – rodzaje dokumentów

- Dyplomy lub dokumenty w sensie ścisłym, które są pisemnym oświadczeniem, sporządzonym wedle obowiązujących form, służącym jako **wiarygodne świadectwo zaistnienia faktów natury prawnej. Dyplom reguluje stosunki wieczyste między ludźmi.**
- Listy to pisma które przekazują czy udzielają wiadomości określonej osobie. **Nie zaświadczały żadnych czynności prawnych, ale mogą być przyczyną powstawania i wykonywania uprawnień.**
Mandat – rodzaj listu, który jest listem polecającym wykonać określone czynności, zazwyczaj jednorazowe.
- Akty (**nie akta które są zbiorami dokumentów**) to pisma powodujące uprawnienia i ich wykonywanie lub potwierdzające określony stan prawny, ale **nie przybrane w formy właściwe dla dokumentu.** Są to wszystkie źródła pisane, pozostające w związku z działalnością każdej kancelarii. Będziemy zaliczać: **koncepty, formularze, kopiarze, rejestry i inwentarze, pisma i księgi kancelaryjne oraz rachunkowe.**

Formularz dyplomatyczny

- Protokół:

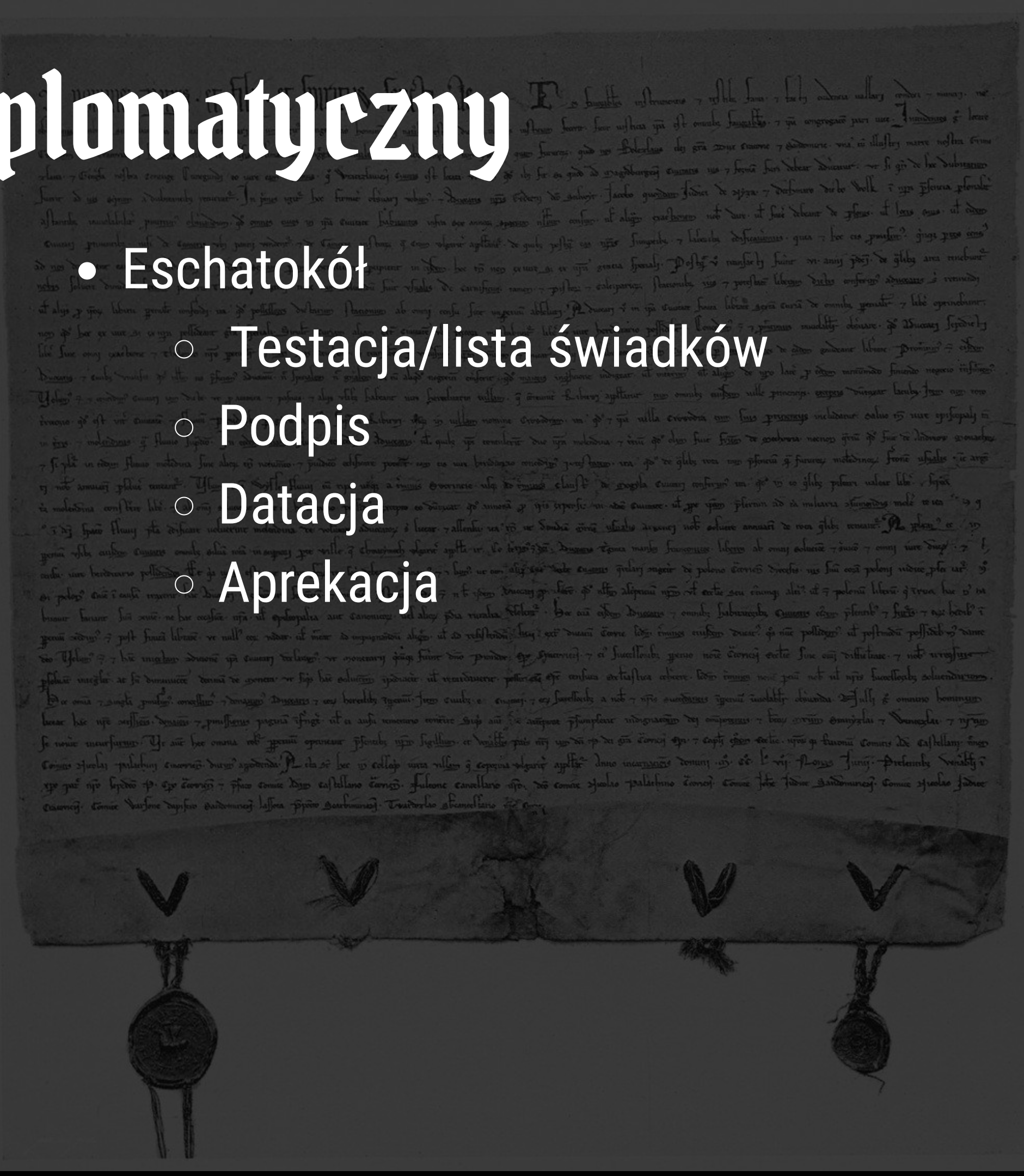
- Inwokacja
- Intytulacja
- Inskrypcja

- Kontekst:

- Arenga
- Promulgacja
- Narracja
- Dyspozycja
- Sankcja
- Koroboracja

- Eschatokół

- Testacja/lista świadków
- Podpis
- Datacja
- Aprekacja

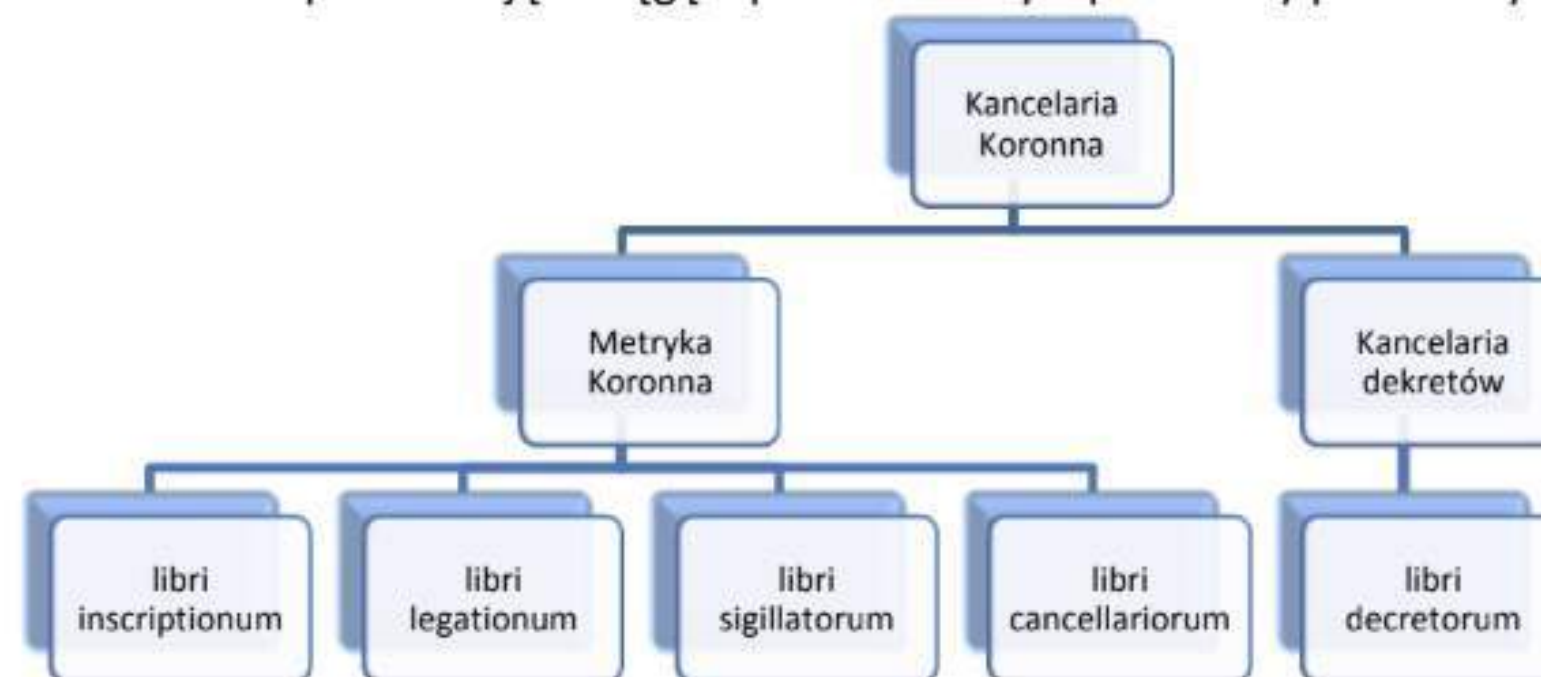

Kancelarie

- Kancelaria monarsza - funkcjonuje od czasów Kazimierza Wielkiego (utrwalenie państwa w ogóle!)
- Urzędy, kanclerz i podkanclerzy - na początku hierarchia, później równość; sekretarze i pisarze

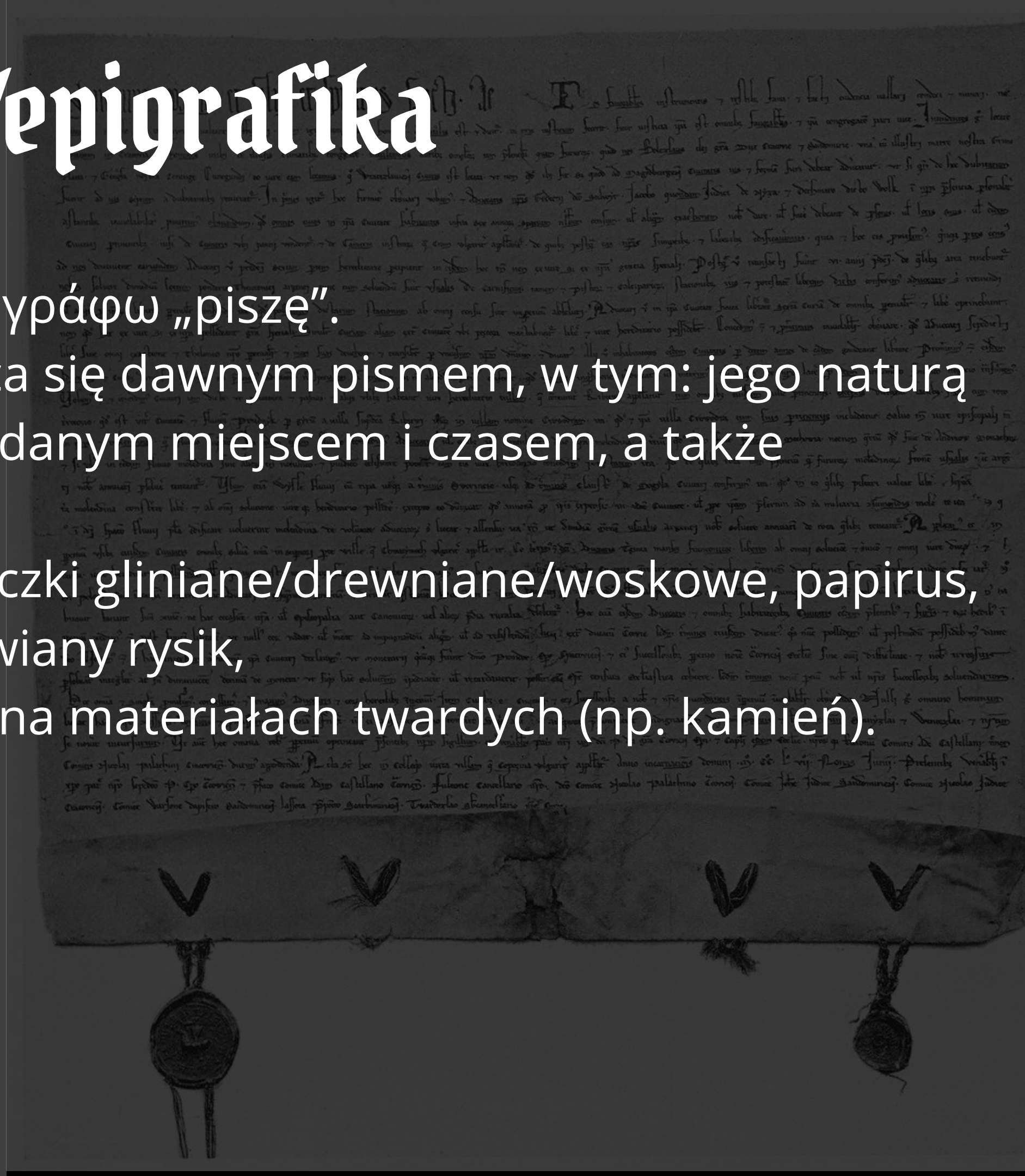
- C. Potrzeba zachowania odpisu dokumentu wydanego przez kancelarię wystawcy, skłania najpierw do trzymania ich w luźnej formie a potem przez wpisanie do księgi kancelaryjnej w postaci registrów. Do ksiąg tych wpisywano początkowo tylko własne czynności, potem również czynności osób trzecich
- a) Kancelaria królewska wprowadzając księgę wpisów stworzyła podwaliny pod Metrykę Koronną

Paleografia/epigrafika

- Paleografia - od gr. παλαιός „stary”, γράφω „piszę”.
- Nauka pomocnicza historii zajmująca się dawnym pismem, w tym: jego naturą i rozwojem, identyfikowaniem go z danym miejscem i czasem, a także praktyczna nauka odczytywania go.
- Materiały i narzędzia pisarskie: tabliczki gliniane/drewniane/woskowe, papirus, pergamin, papier + rylec, pióro, ołowiowy rysik,
- Epigrafika - obiektem badań napisy na materiałach twardych (np. kamień).

Paleografia/epigrafika – pojęcia/zjawiska

- **Dukt** tj. wygląd pisma, wynikający z szybkości pisania. Rozróżniamy dukt kursywny, cechujący pisma szybkie oraz dukt kładziony cechujący pisma powolne. Dukt oznacza również gest pisarski czyli porządek lub kolejność powstawania poszczególnych kresek składających się na literę a także ich kierunek i liczbę
- **Kąt pisania** czyli stosunek położenia narzędzia pisarskiego do kierunku wiersza. Zależy od położenia karty czy arkusza przed piszącym, sposobu trzymania pióra
- **Moduł pisma** określający jego względne wymiary oraz stosunek między ilością znaków a zajmowana przez nie przestrzenią
- **Światłocień** albo **relief** pisma - grubość
- **Ligatury** czyli zrosty liter (& = et, æ = ae)

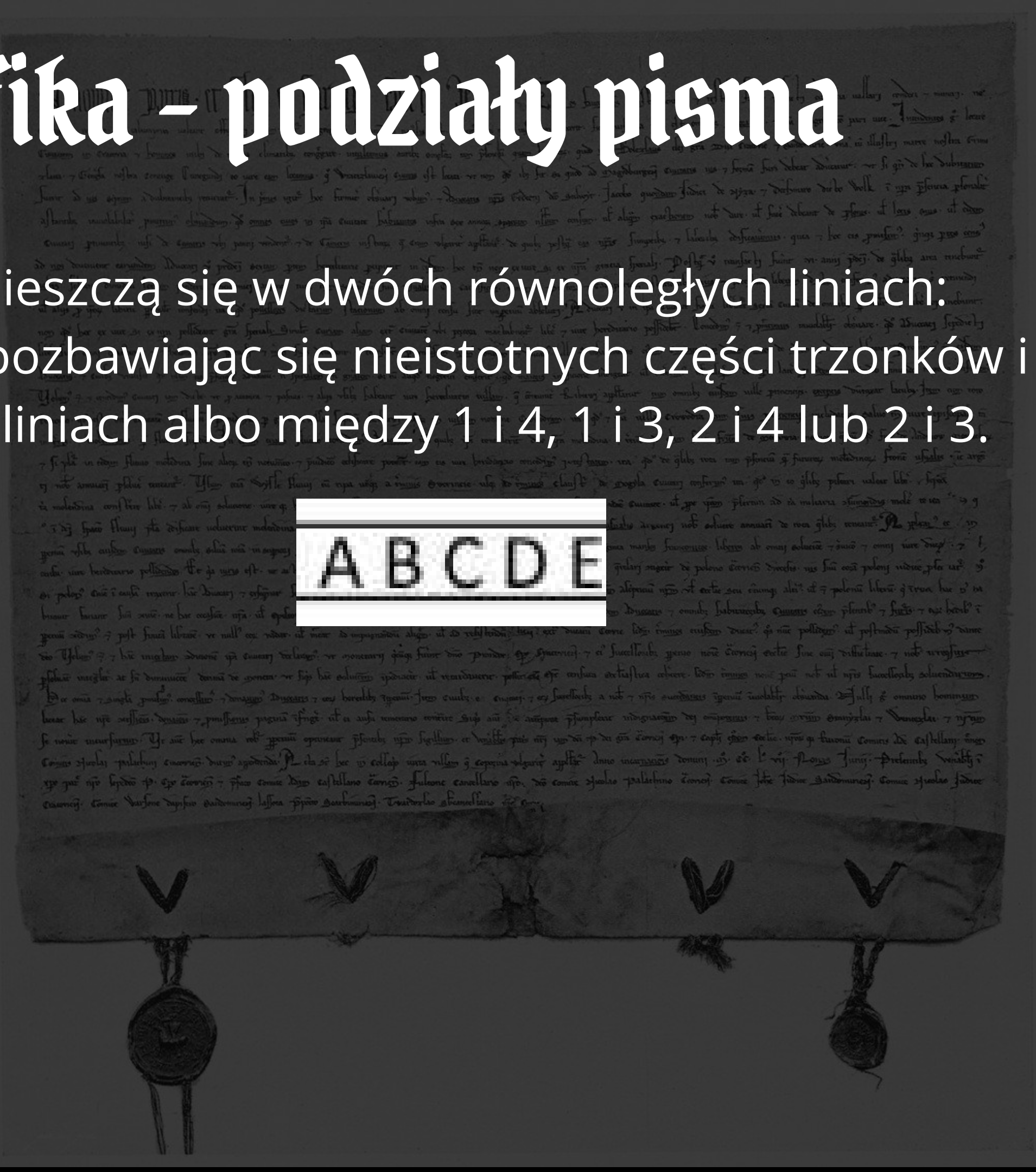

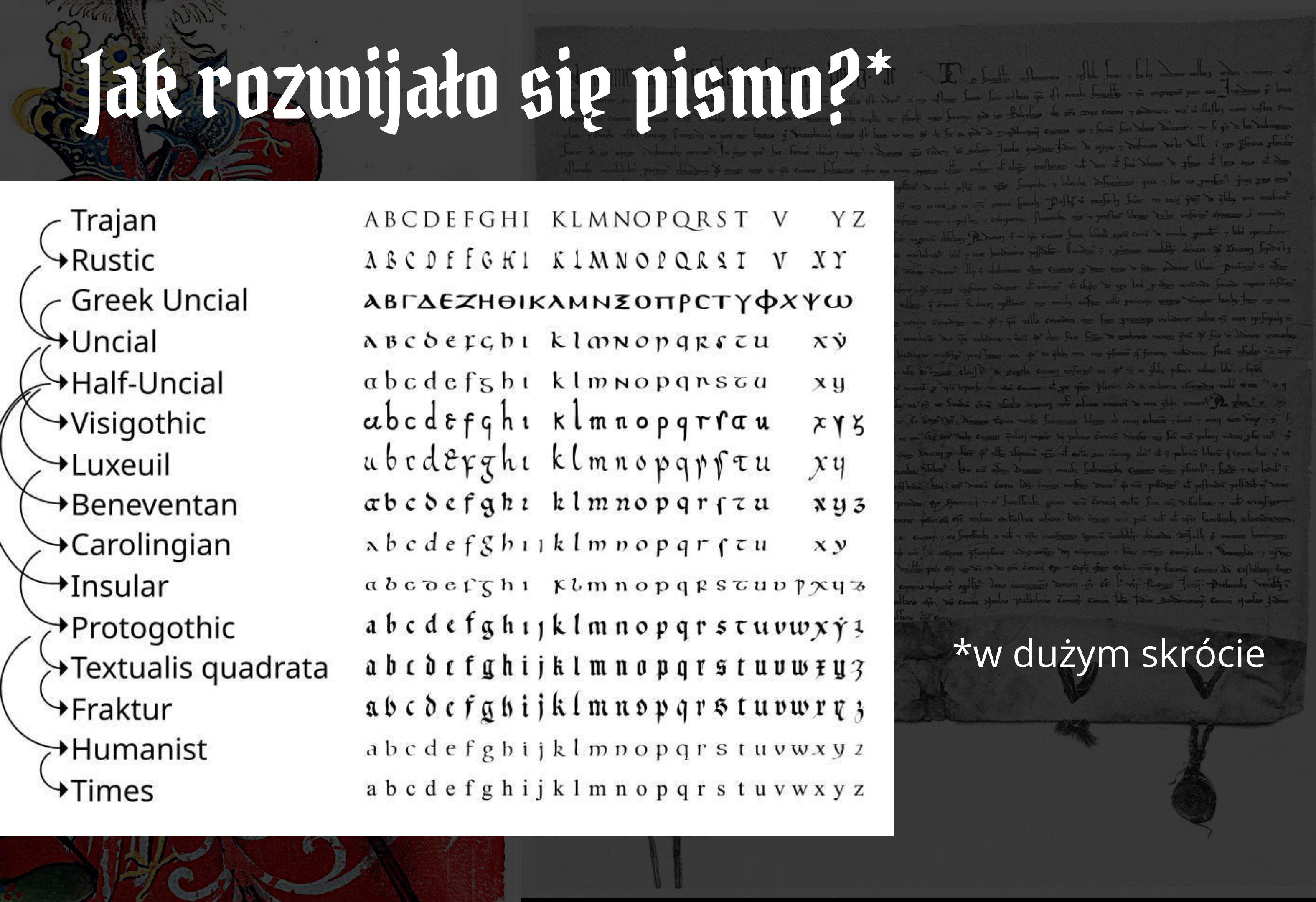
Paleografia/epigrafika – podziały pisma

- Majuskuła to pismo którego trzonki mieszczą się w dwóch równoległych liniach:
- Minuskuła wykształciła się z majuskuły pozbawiając się nieistotnych części trzonków i mieszcząc je w czterech równoległych liniach albo między 1 i 4, 1 i 3, 2 i 4 lub 2 i 3.

a b c d e f g h i j k

A B C D E

*w dużym skrócie

- ABCDEFGHI KLMNOPQRST V YZ
 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y
 Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U X Y
 α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ο ρ σ τ υ χ ψ ω
 a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z
 u b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y
 α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ο ρ σ τ υ χ ψ ω
 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U X Y
 α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ο ρ σ τ υ χ ψ ω
 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
 a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

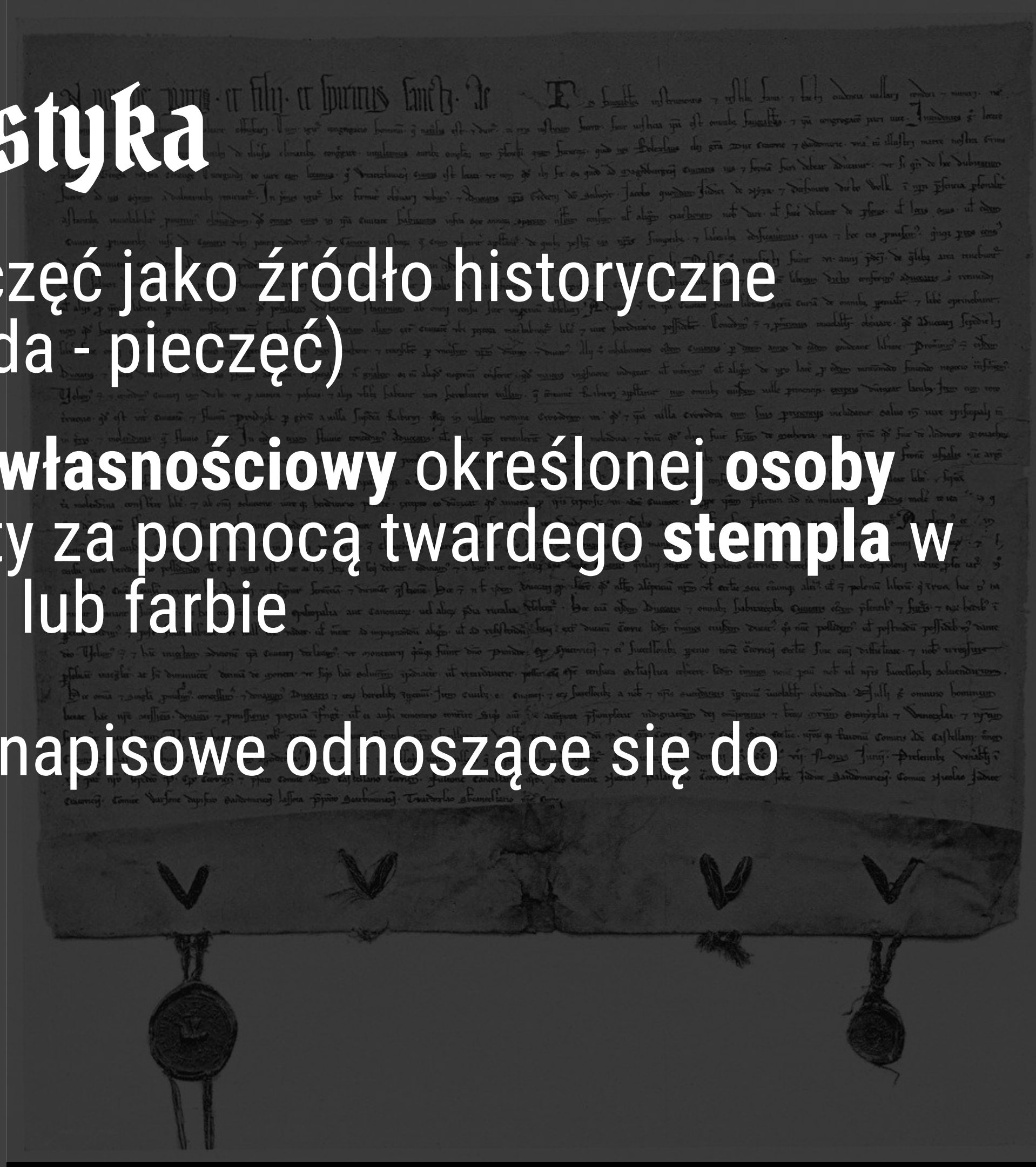

Sfragistyka

- Jako nauka bada pieczęć jako źródło historyczne
- Nazwa z greki (sfragída - pieczęć)

Pieczęć — znak rozpoznawczo-własnościowy określonej osoby fizycznej lub prawnej, wyciśnięty za pomocą twardego stempla w odpowiedniej masie plastycznej lub farbie

Stempel — cechy obrazowe lub napisowe odnoszące się do właściciela pieczęci

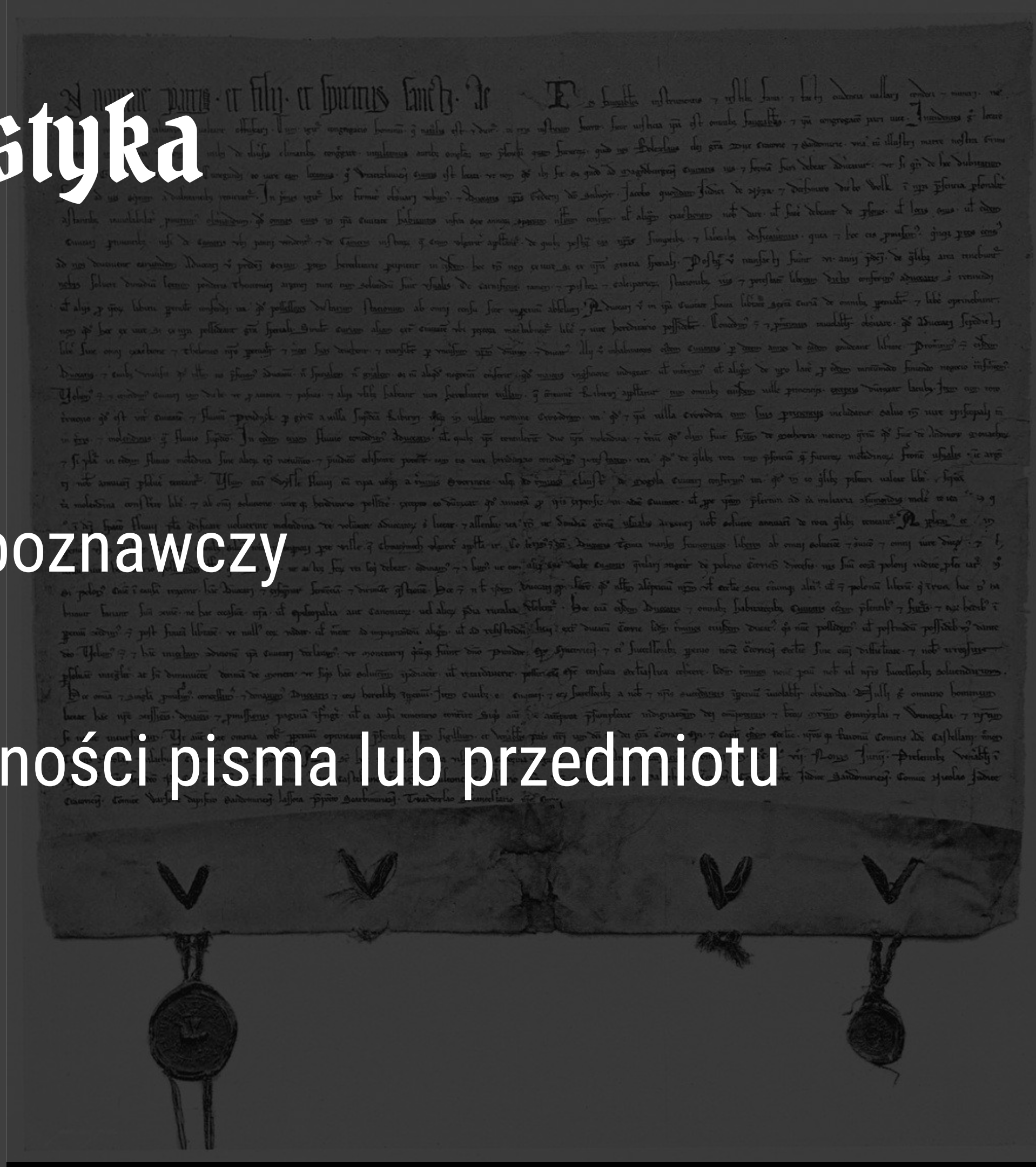

Sfragistyka

Pieczeń:

- Symbol własnościowy i rozpoznawczy
- Świadection wiarygodności
- Wykładnik woli właściciela
- Zabezpieczenie nienaruszalności pisma lub przedmiotu

Sfragistyka – budowa pieczęci

Tłok pieczętny:

- Zależy od materiału z jakiego ma być odcisk (np. do bulli ołowianych lub złotych metalowy, do woskowych wiele innych opcji materiału)
- Forma tłoku zależy od przeznaczenia

Sfragistyka – budowa pieczęci

Materiał pieczętny:

- Zależy od wielu czynników (ważność dokumentu, rodzaj materiału pisarskiego, dostępność materiałów)
- Warunki klimatyczne
- Różne kolory wosku dla różnych ludzi

Sfragistyka – kształt pieczęci

Zależy od użytkownika pieczęci i
aktualnego zwyczaju

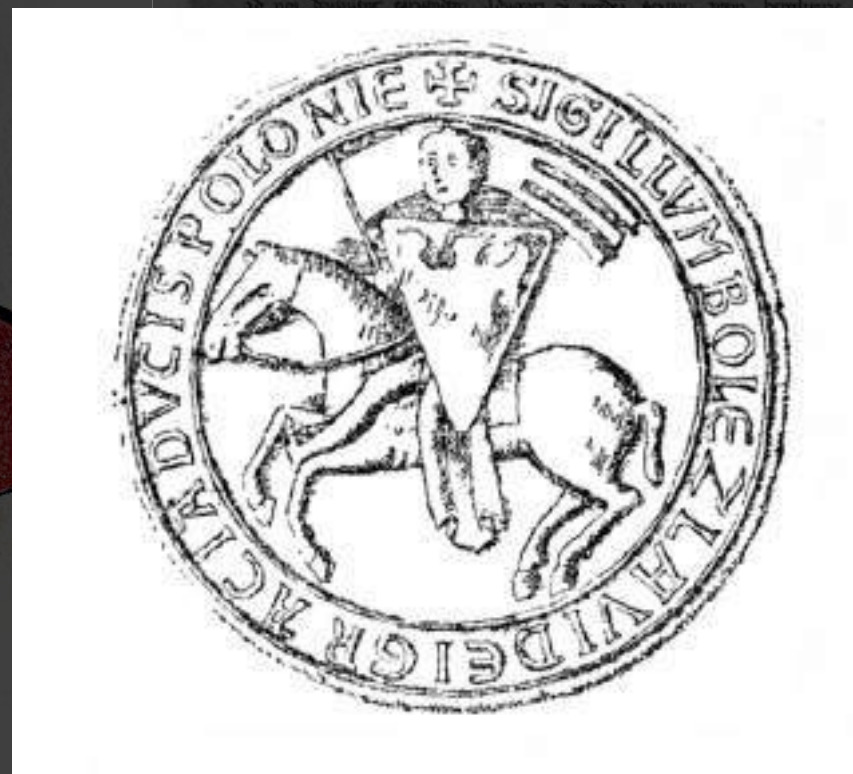
1. Kolisty i owalne → wywodzą się z antyku, zastosowanie w sfragistyce monarszej
2. Ostroowalne → sfragistyka kościelna
3. Tarczowe → wykorzystane przez rycerstwo w związku z wprowadzeniem herbu do pieczęci
4. Wieloboczne → jako sygnety szlacheckie i mieszczańskie
5. Czworoboczne, trójkątne, czterołukowe...

Sfragistyka – kształt pieczęci

1. Pieczęć portretowa:

- Gemmy
- Majestatyczna
- Piesza
- Konna
- Pontyfikalna

Sfragistyka – kształt pieczęci

2. Pieczęć obrazowa:

- Topograficzna
- Przedmiotowa
- Fantastyczna
- Hagigograficzna

3. Pieczęć herbowa

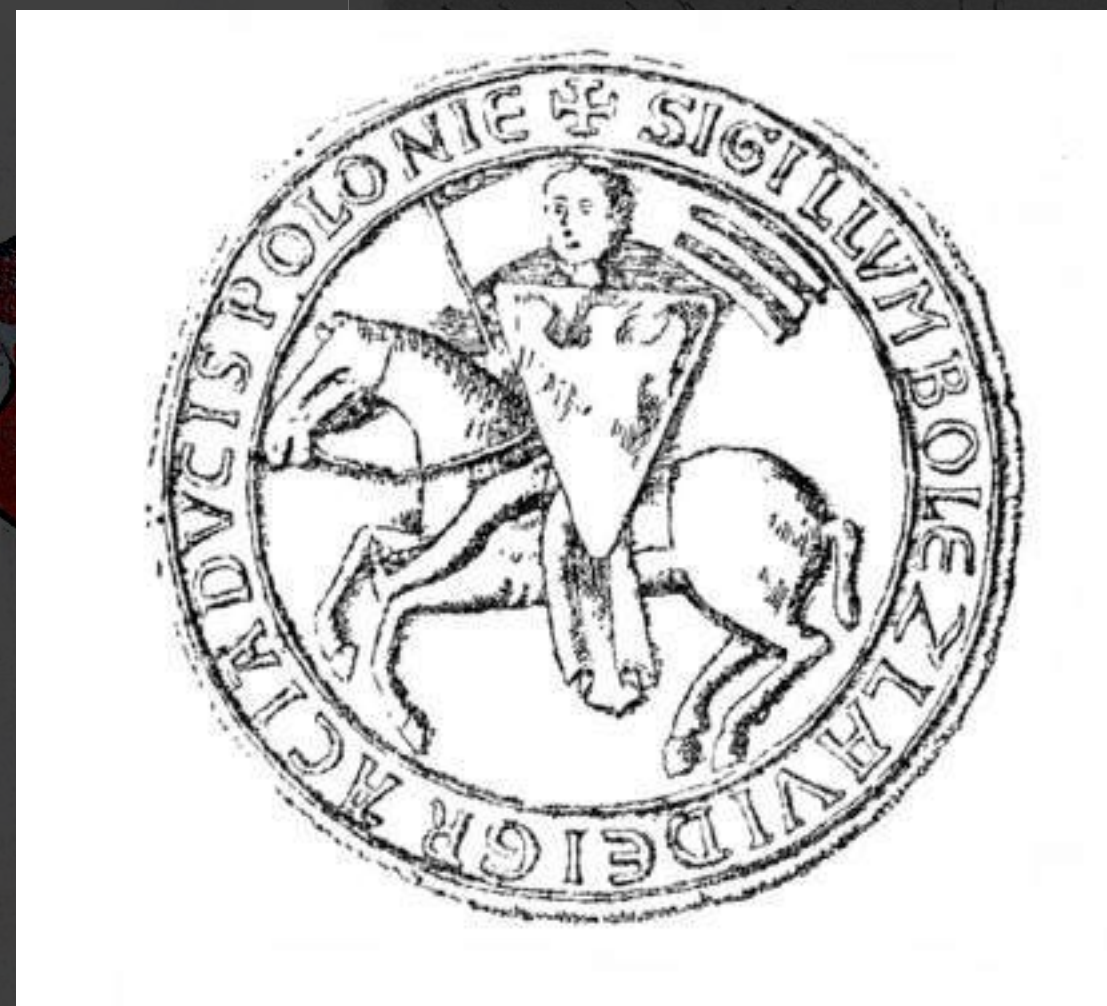
4. Pieczęć pismowa

Sfragistyka – wyobrażenia pieczętne

Pieczęć portretowa (postaciowa):

- Gemmy
- Majestatyczna
- Piesza
- Konna
- Pontyfikalna

Sfragistyka – wyobrażenia pieczętne

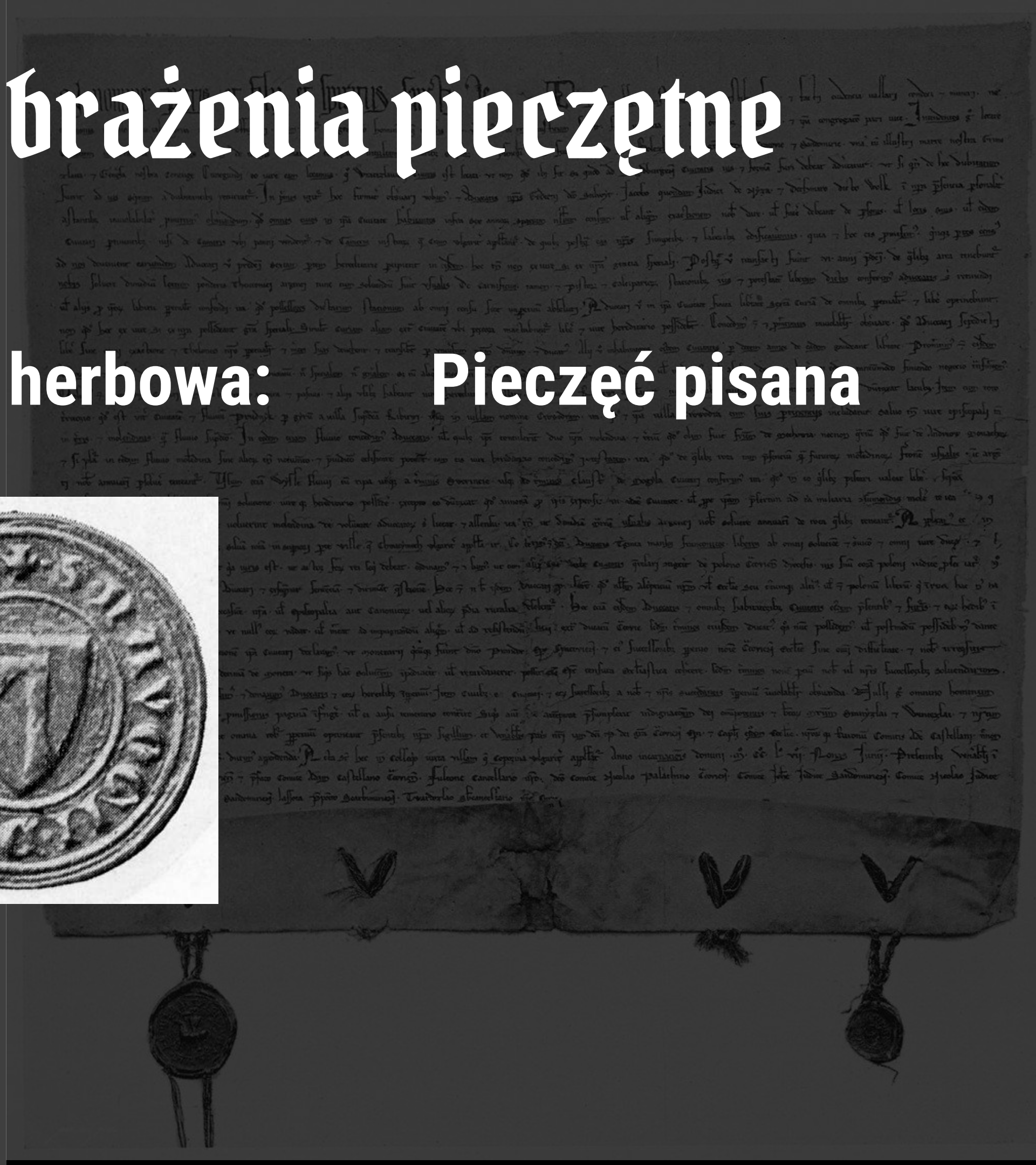
Pieczęć obrazowa:

- Topograficzna
- Przedmiotowa
- Fantastyczna
- Hagiograficzna

Pieczęć herbowa:

Pieczęć pisana

Sfragistyka – wyobrażenia pieczętne

Napis napięczenny

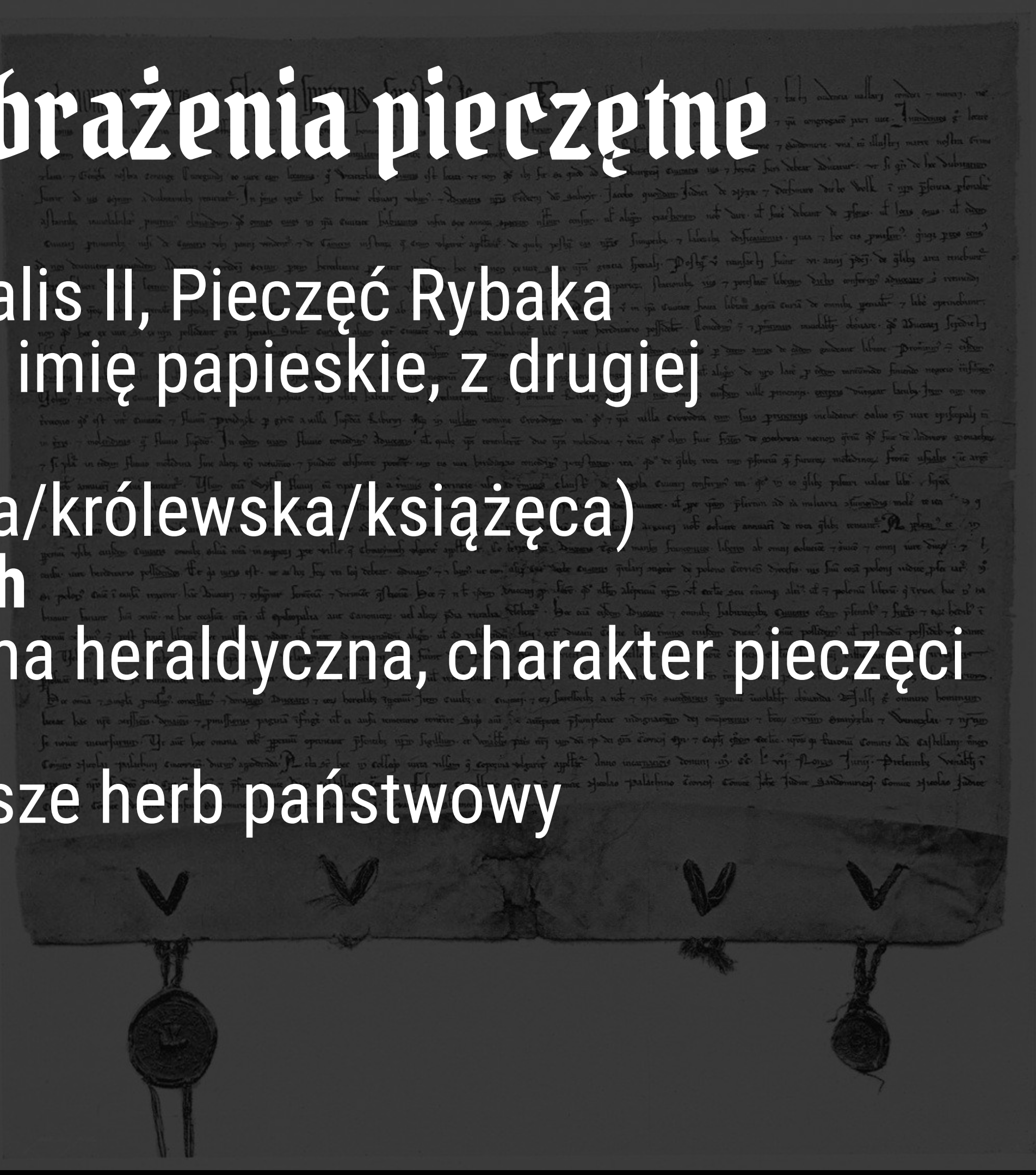

- Zaczyna się od znaku krzyża, gwiazdki, arabeski...
- Treść oznacza określenie przynależności, wyjaśnia symbolikę...
- Legenda pisana pismem epigraficznym (np. kapitala, uncjała)

Sfragistyka – wyobrażenia pieczętne

1. **Pieczęć papieska** → Paschalis II, Pieczęć Rybaka (dwustronna, z jednej strony imię papieskie, z drugiej wizerunek Piotra i Pawła)
2. **Pieczęć monarsza** (cesarska/królewska/książęca)
3. **Pieczęcie osób duchownych**
4. **Pieczęcie rycerskie** → forma heraldyczna, charakter pieczęci prywatnej
5. **Pieczęć państwowa** → zawsze herb państwowy
6. **Pieczęcie miejskie**
7. **Pieczęcie wiejskie**
8. **Pieczęcie korporacji**

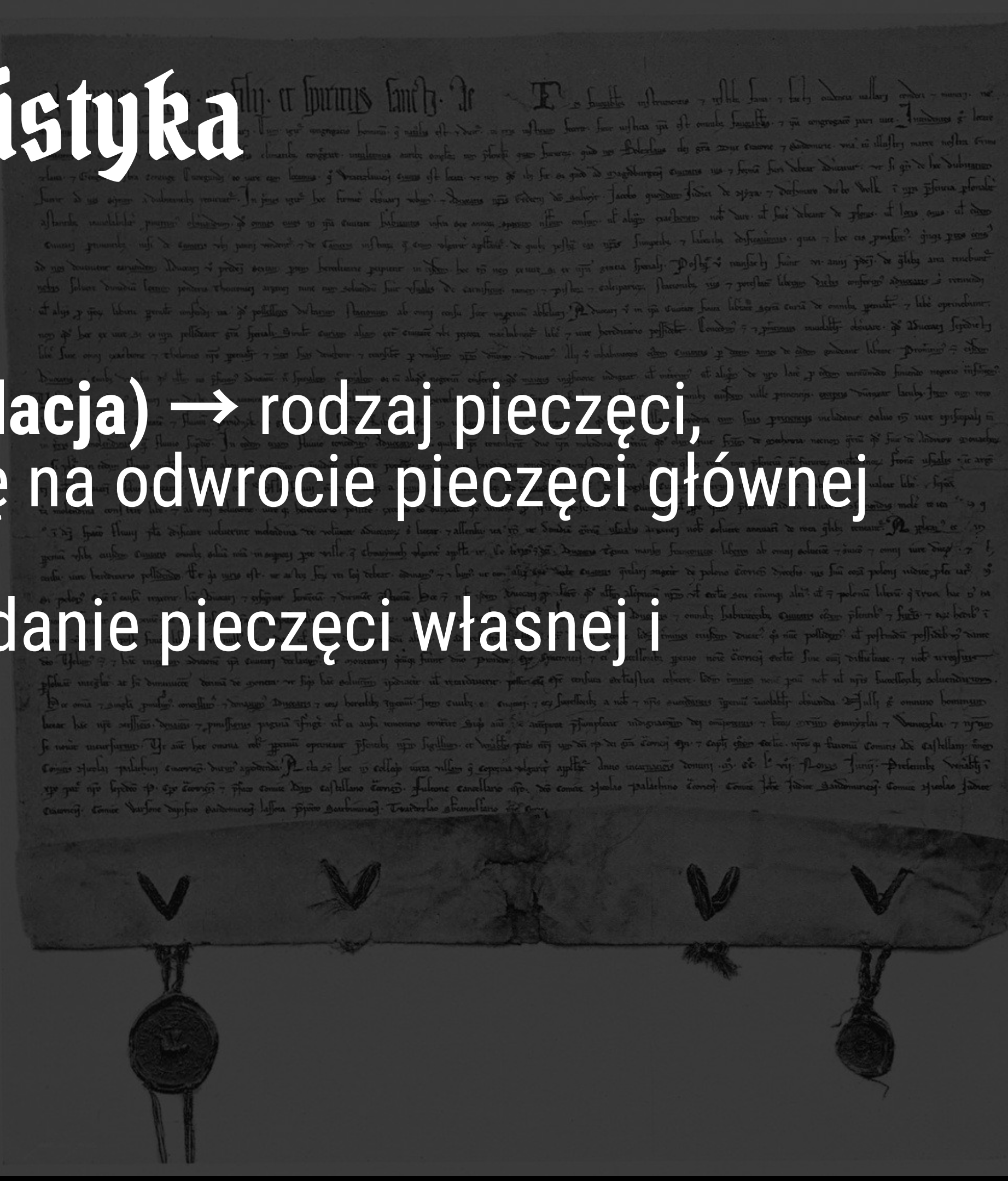

Sfragistyka

Contrasigillum (kontrasigillacja) → rodzaj pieczęci, której odcisk umieszcza się na odwrocie pieczęci głównej

Carenta sigilli → nie posiadanie pieczęci własnej i posługiwanie się cudzą

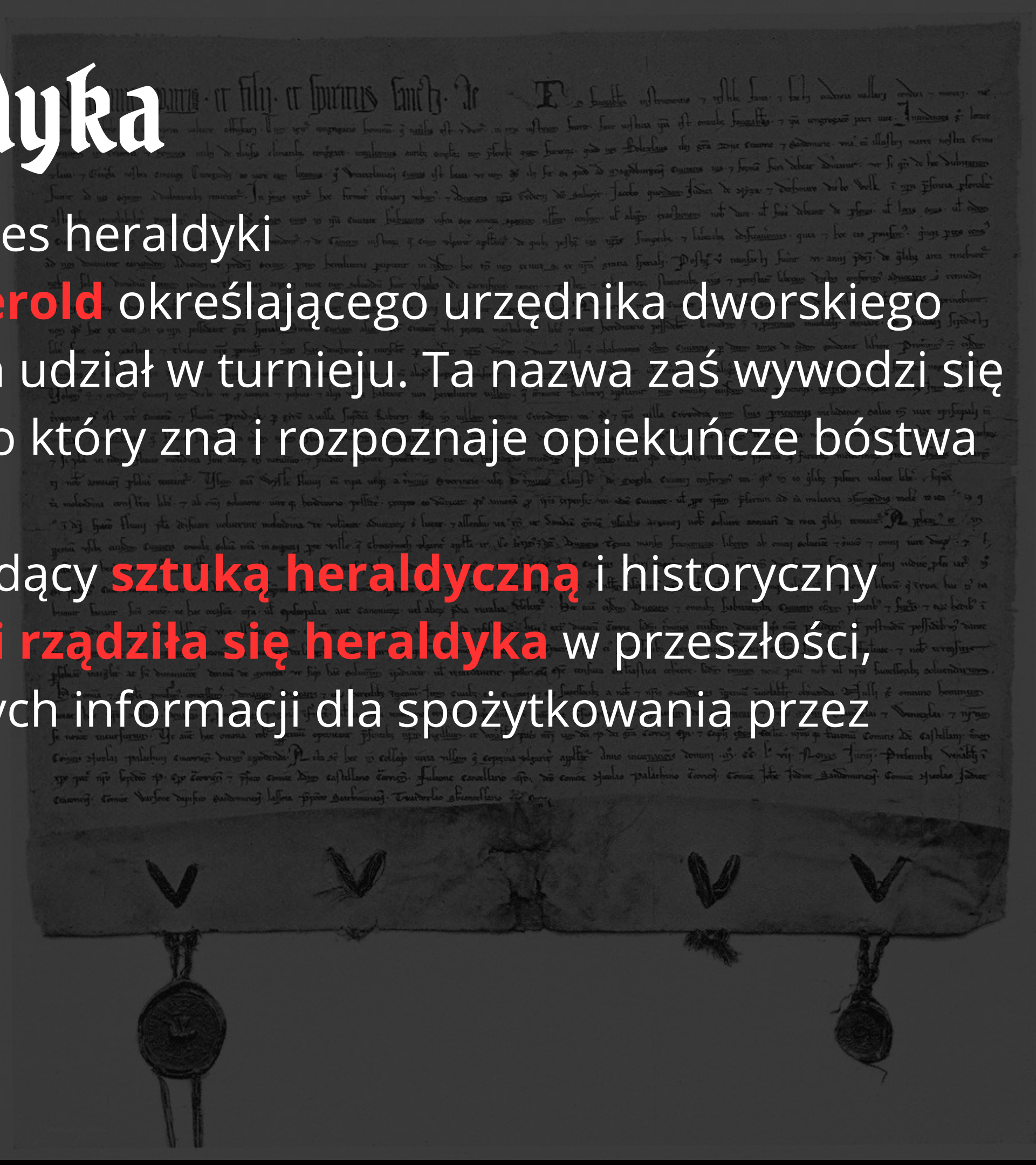

Heraldyka

Pojęcie i zakres heraldyki

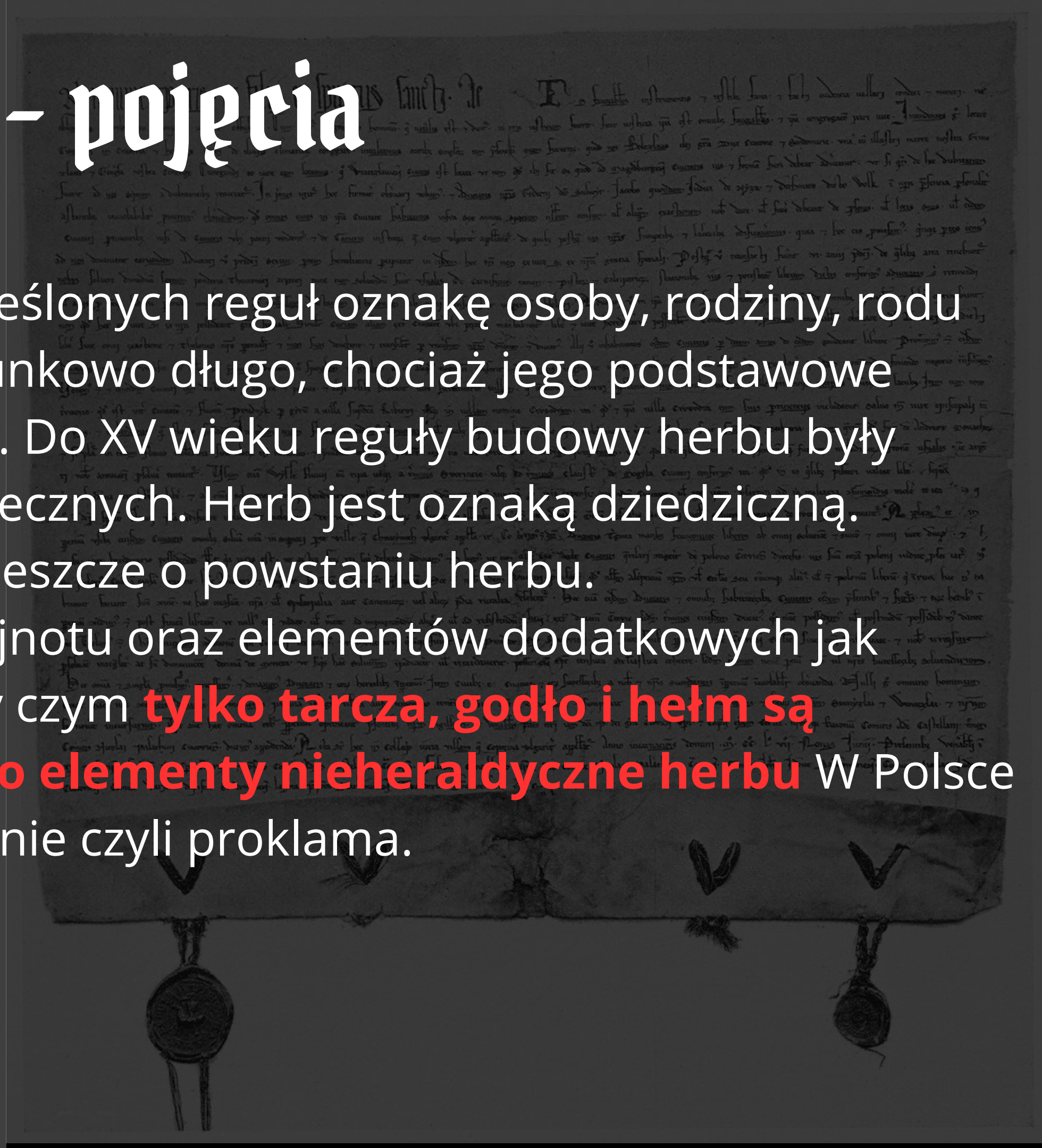
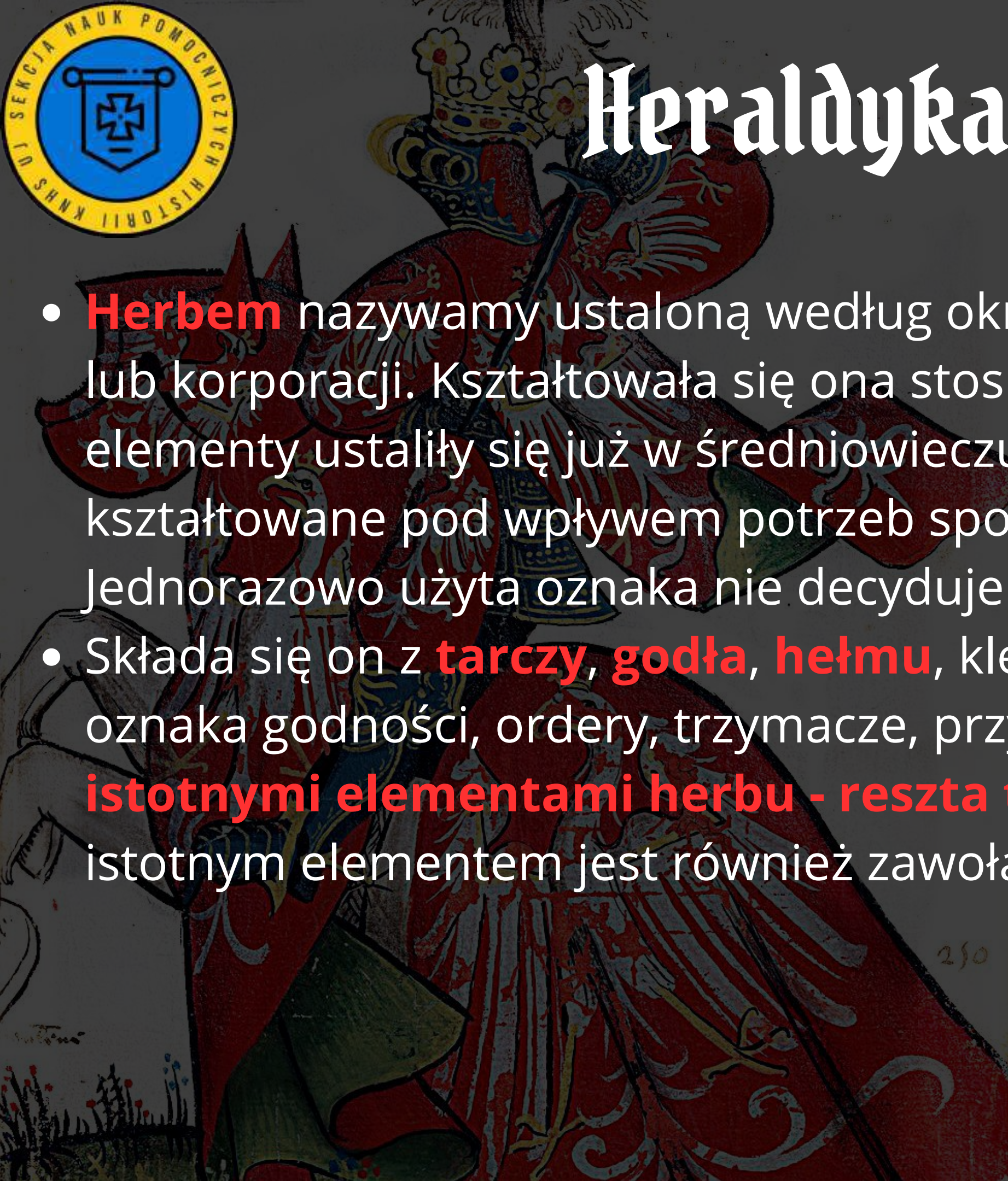
- Nazwa heraldyki wywodzi się od słowa **herold** określającego urzędnika dworskiego wywołującego nazwiska rycerzy biorących udział w turnieju. Ta nazwa zaś wywodzi się ze starogermańskiego oznaczającego tego który zna i rozpoznaje opiekuńcze bóstwa rodowe, plemienne oraz ich rodowody
- Ma dwa zasadnicze działy: praktyczny, będący **sztuką heraldyczną** i historyczny **zmierzający do ustalenia praw którymi rządziła się heraldyka** w przeszłości, wyjaśnienia tych praw i przystosowania tych informacji dla spożytkowania przez historyka w jego zabiegach poznawczych.

Heraldyka - pojęcia

- **Herbem** nazywamy ustaloną według określonych reguł oznakę osoby, rodziny, rodu lub korporacji. Kształtowała się ona stosunkowo długo, chociaż jego podstawowe elementy ustaliły się już w średniowieczu. Do XV wieku reguły budowy herbu były kształtowane pod wpływem potrzeb społecznych. Herb jest oznaką dziedziczną. Jednorazowo użyta oznaka nie decyduje jeszcze o powstaniu herbu.
- Składa się on z **tarczy, godła, hełmu**, klejnotu oraz elementów dodatkowych jak oznaka godności, order, trzymacze, przy czym **tylko tarcza, godło i hełm są istotnymi elementami herbu - reszta to elementy nieheraldyczne herbu**. W Polsce istotnym elementem jest również zawołanie czyli proklama.

Heraldyka - pojęcia

- **Uszczerbienie** - uczynienie herbu "gorszym", mniej szlachetnym. Na Zachodzie przykładem tego jest umieszczenie korony na godle, np. na głowie orła. W przypadku Orła Białego jest to jednak manifestacja majestatu królewskiego, a nie jego uszczerbienie.
- **Gmerki** - znaki osobiste używane przez mieszczan niekiedy także przez chłopów. Pojawiły się dopiero w XV/XVI wieku. Niekiedy gmerk był umieszczany na tarczy herbowej, przez co poprzez ewentualną nobilitację przekształcał się w herb szlachecki. W zasadzie jednak spełniał wyłącznie funkcje znaku rozpoznawczo-własnościowego i umieszczano go na tłokach pieczętnych, na sygnetach, na przedmiotach użytkowych, na budowlach i wyrobach celem rozpoznania warsztatu. Gmerki używane jako znaki kamieniarskie mają charakter stylizowanych monogramów, różnych kombinacji prostych kresek, później także prostych przedmiotów.

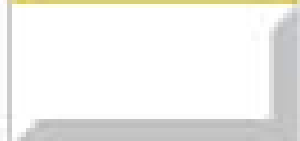

Heraldyka – blazonowanie

Metals

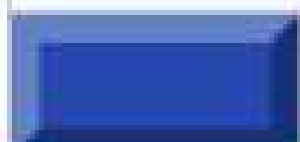

Or

Argent

Colours

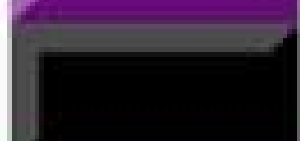
Azure

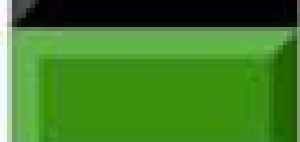
Gules

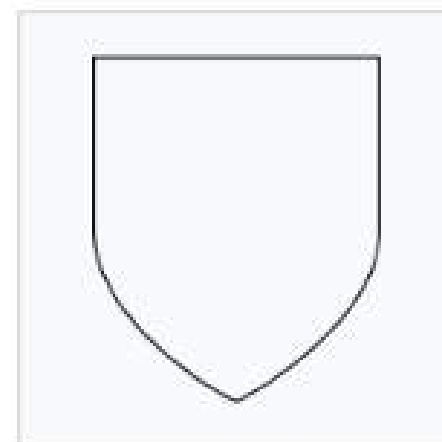
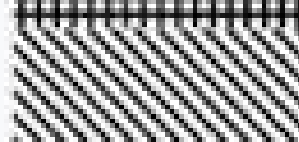
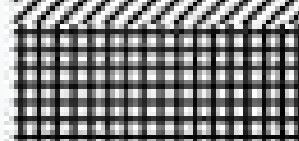
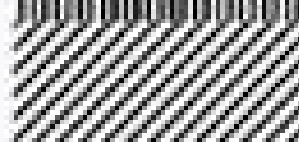
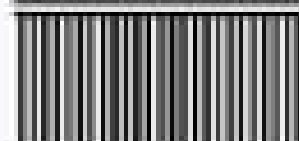
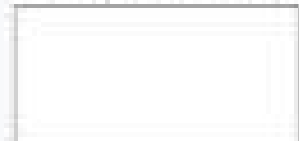
Purpure

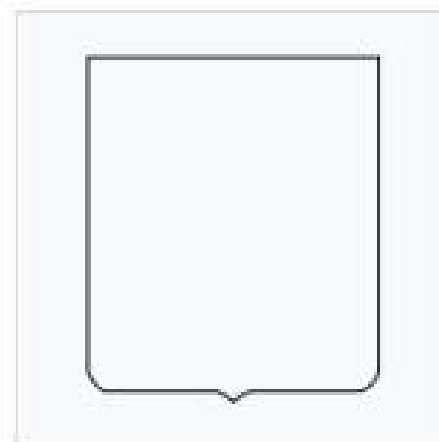
Sable

Vert

francuska
średniowieczna

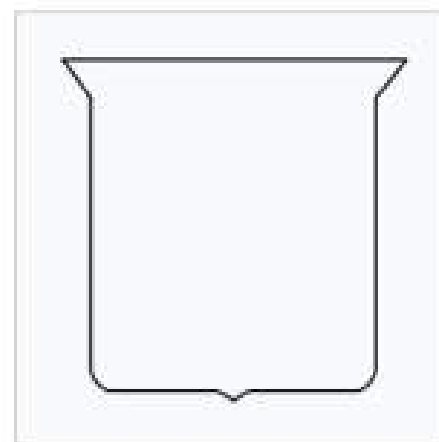
francuska
nowoczesna

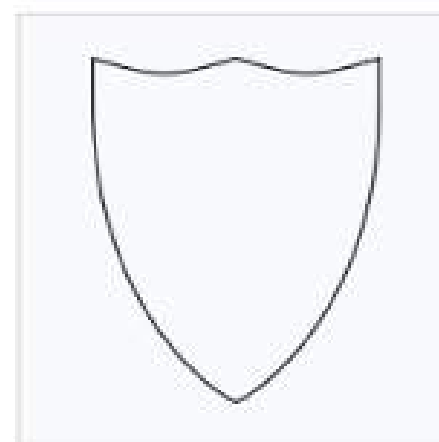
niemiecka

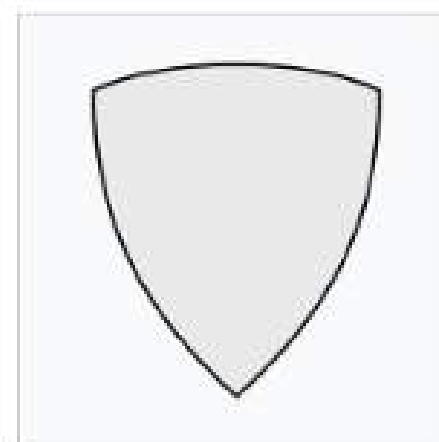
włoska

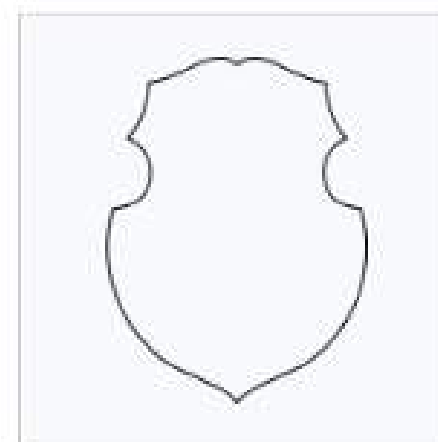
angielska

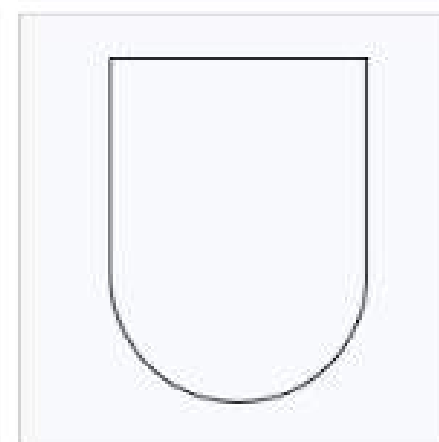
szwajcarska

szwajcarska (od
1889)^[6]

polska

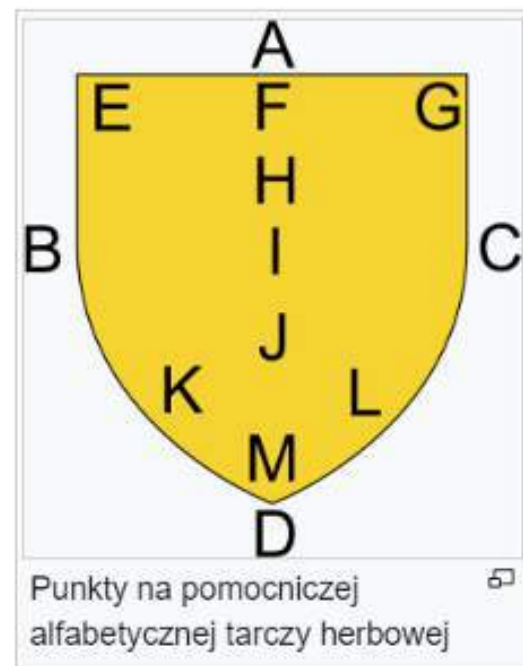

hiszpańska

Heraldyka – blazonowanie

- A. Głowica
- B. Dekster
- C. Sinister
- D. Podstawa
- E. Główny dekster
- F. Główny środek
- G. Główny sinister
- H. Punkt honorowy
- I. Pas
- J. Pępek
- K. Podstawowy dekster
- L. Podstawowy sinister
- M. Podstawowy środek

1. Kanton

5. Tarcza sercowa

1, 2, 3. Głowica

4, 5, 6. Pas

7, 8, 9. Podstawa

2, 5, 8. Słup

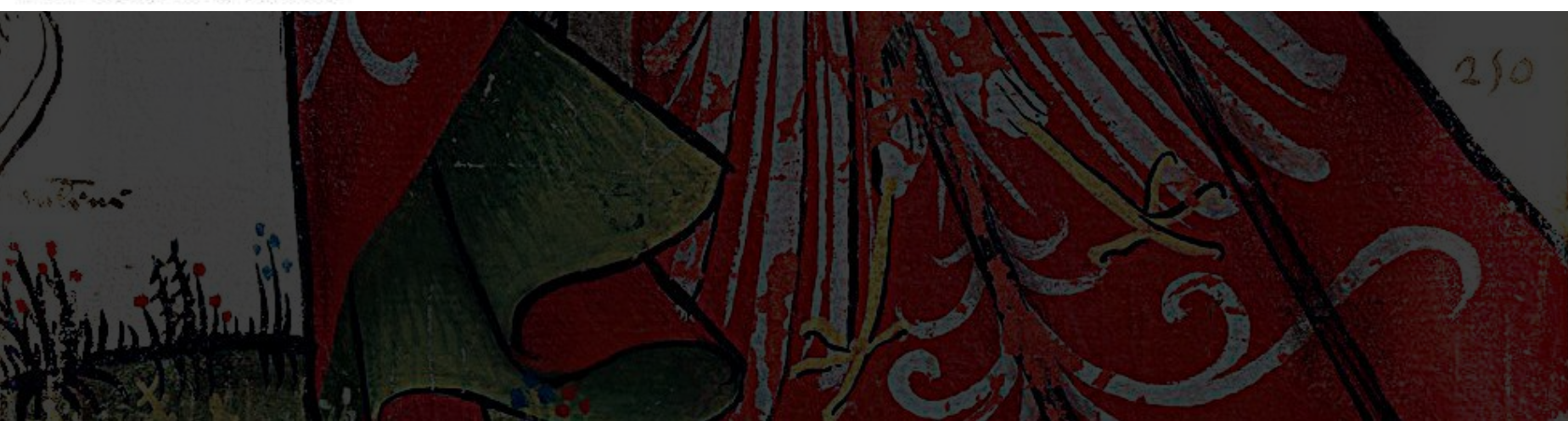
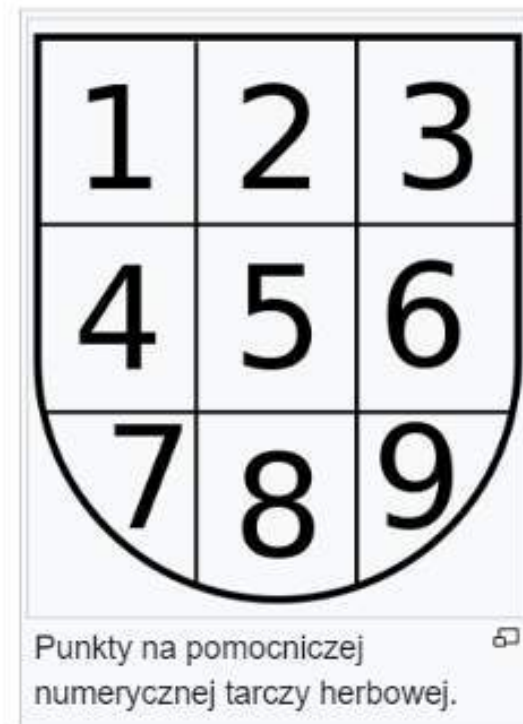
1, 5, 9. Skos

3, 5, 7. Skos lewy

2, 4, 5, 6, 8. Krzyż

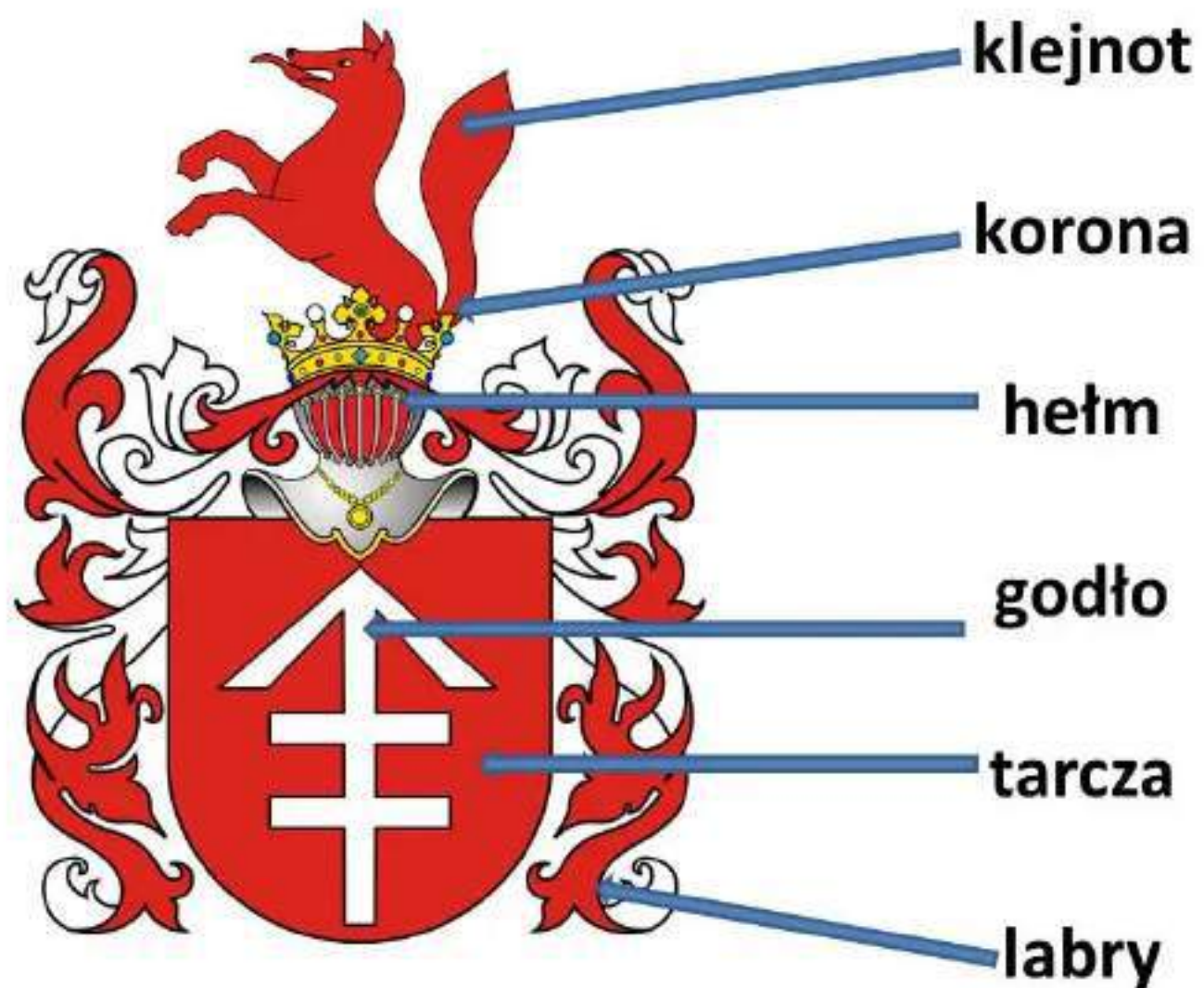
1, 3, 5, 7, 9. Krzyż skośny

1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9. Skraj

Heraldyka – blazonowanie

Na tarczy w polu czerwonym rogacina dwa razy przekrzyżowana, srebrna.
W klejnocie pół lisa czerwonego wspiętego.
Labry herbowe czerwone, podbite srebrem.

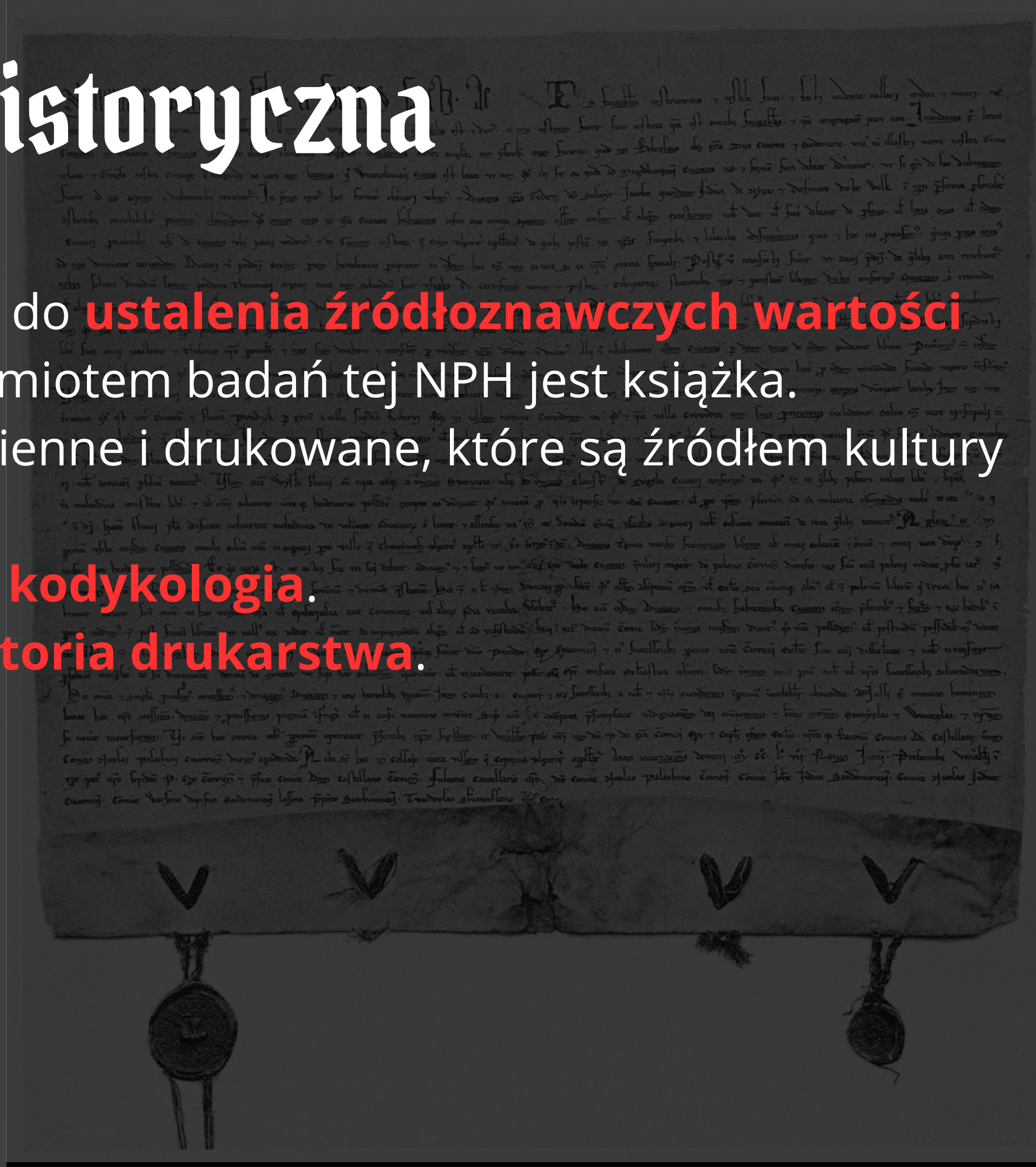
STRONY HERALDYCZNE → na odwrót!

Patrzycie z perspektywy tarczy/godła, nie obserwatora herbu.

Bibliologia historyczna

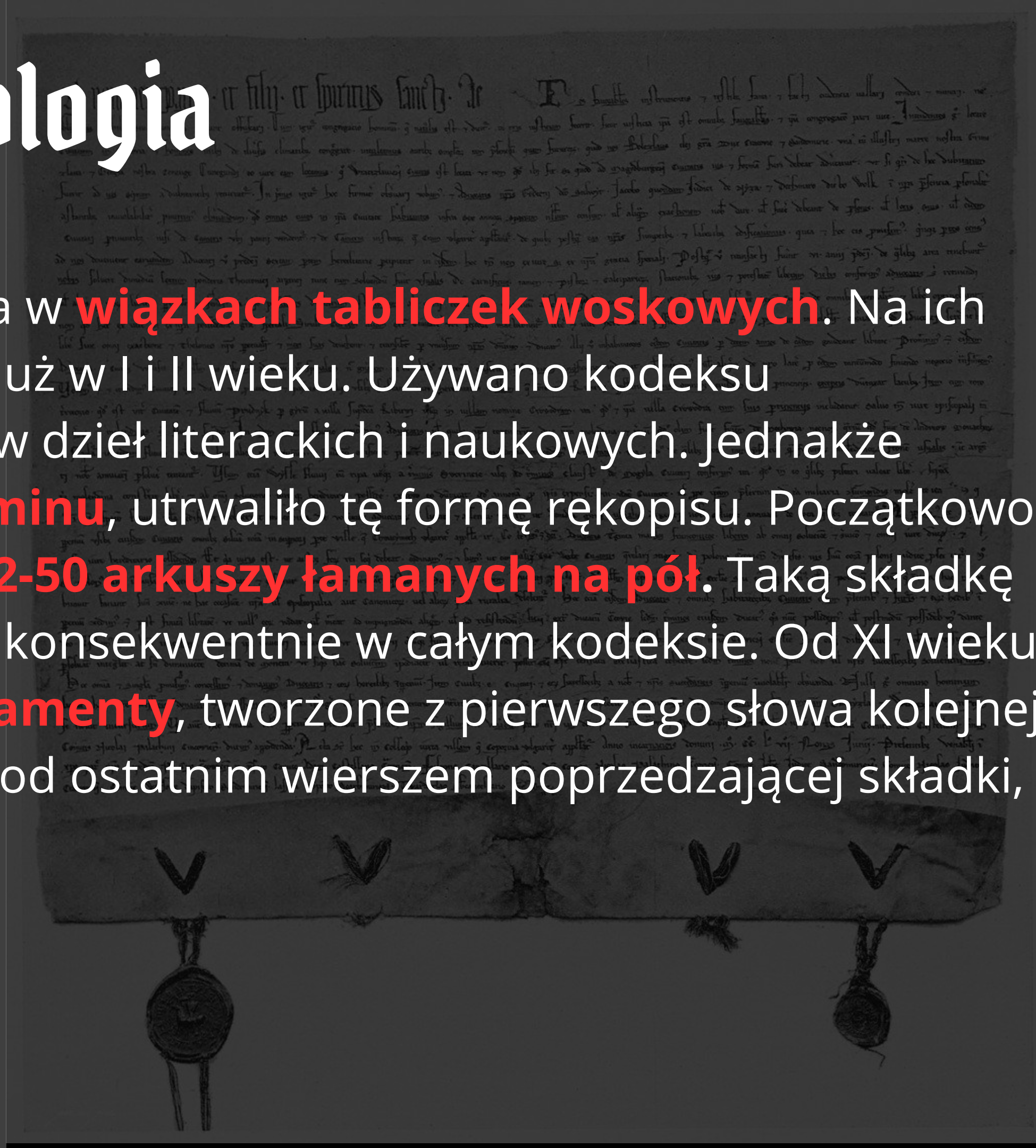
- Bibliologia, czyli nauka o książce, zmierza do **ustalenia źródłowych wartości tego rodzaju źródła czyli książki**. Przedmiotem badań tej NPH jest książka.
- Wyróżniamy dwa typy książek: rękopiśmienne i drukowane, które są źródłem kultury materialnej.
 - a) Książka rękopiśmienną zajmuje się **kodykologia**.
 - b) Książką drukowaną zajmuje się **historia drukarstwa**.

Kodykologia

- **Kodeks** - ma swego rodzaju poprzednika w **wiązkach tabliczek woskowych**. Na ich wzór zaczęto składać **arkusze papirusu** już w I i II wieku. Używano kodeksu papirusowego do sporządzania rękopisów dzieł literackich i naukowych. Jednakże dopiero wprowadzenie do użytku **pergaminu**, utrwaliło tę formę rękopisu. Początkowo kodeks tworzyły **składki sporządzane z 2-50 arkuszy łamanych na pół**. Taką składkę zwano **folium**. Układ składek stosowano konsekwentnie w całym kodeksie. Od XI wieku zaczęto wprowadzać **kustosze** czyli **reklamenty**, tworzone z pierwszego słowa kolejnej składki, arkusza lub karty. Notowano je pod ostatnim wierszem poprzedzającej składki, arkusza lub karty.

Illuminatorstwo

- **Illuminatorstwo** to sztuka malarskiego zdobienia rękopisów. Wyróżnia się trzy sposoby zdobienia rękopisu: malowanie inicjałów, floratur i miniatur. Niezbyt skomplikowane zabiegi iluminatorskie stosowano już w zwojach papirusowych.

Inicjał

Floratura

Miniatura

Ekstlibris i superekstlibris

- **Ekstlibris** – to odmiana znaku własnościowego, określającego pertynencję książki do określonego właściciela. Jest on wykonywany zazwyczaj techniką drzeworytniczą lub miedziorytniczą. W średniowieczu był malowany na pierwszej stronie kodeksu, później drukowany na oddzielnym karteluszu i naklejany na wewnętrznej stronie okładki książki. Najstarszym znakiem ekstlibrisu jest motyw heraldyczny
- Taki sam znak jak ekstlibris, umieszczany na czołowej zewnętrznej stronie oprawy książki nazywamy **superextlibrisem**.

Stria di

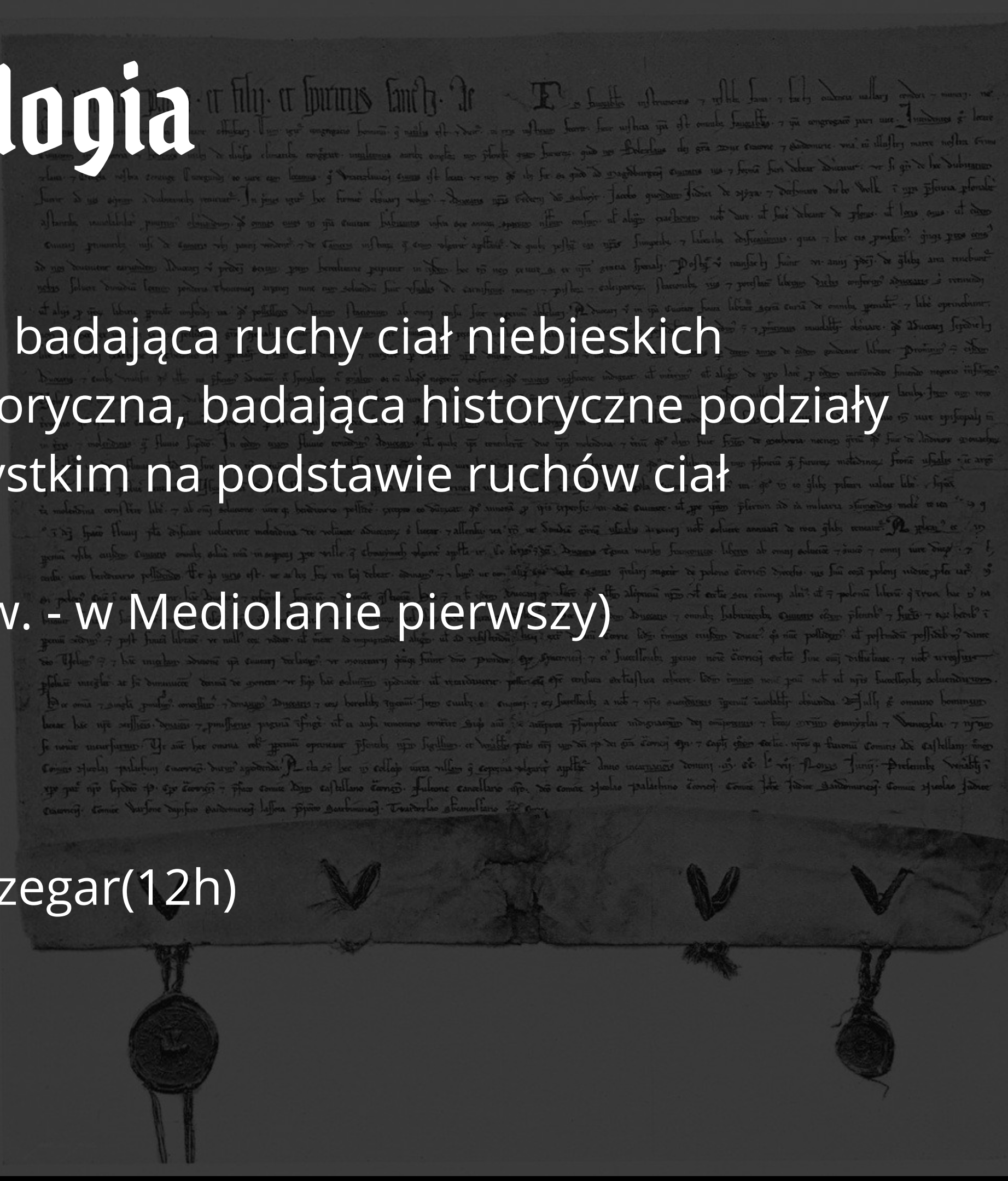
250

Chronologia

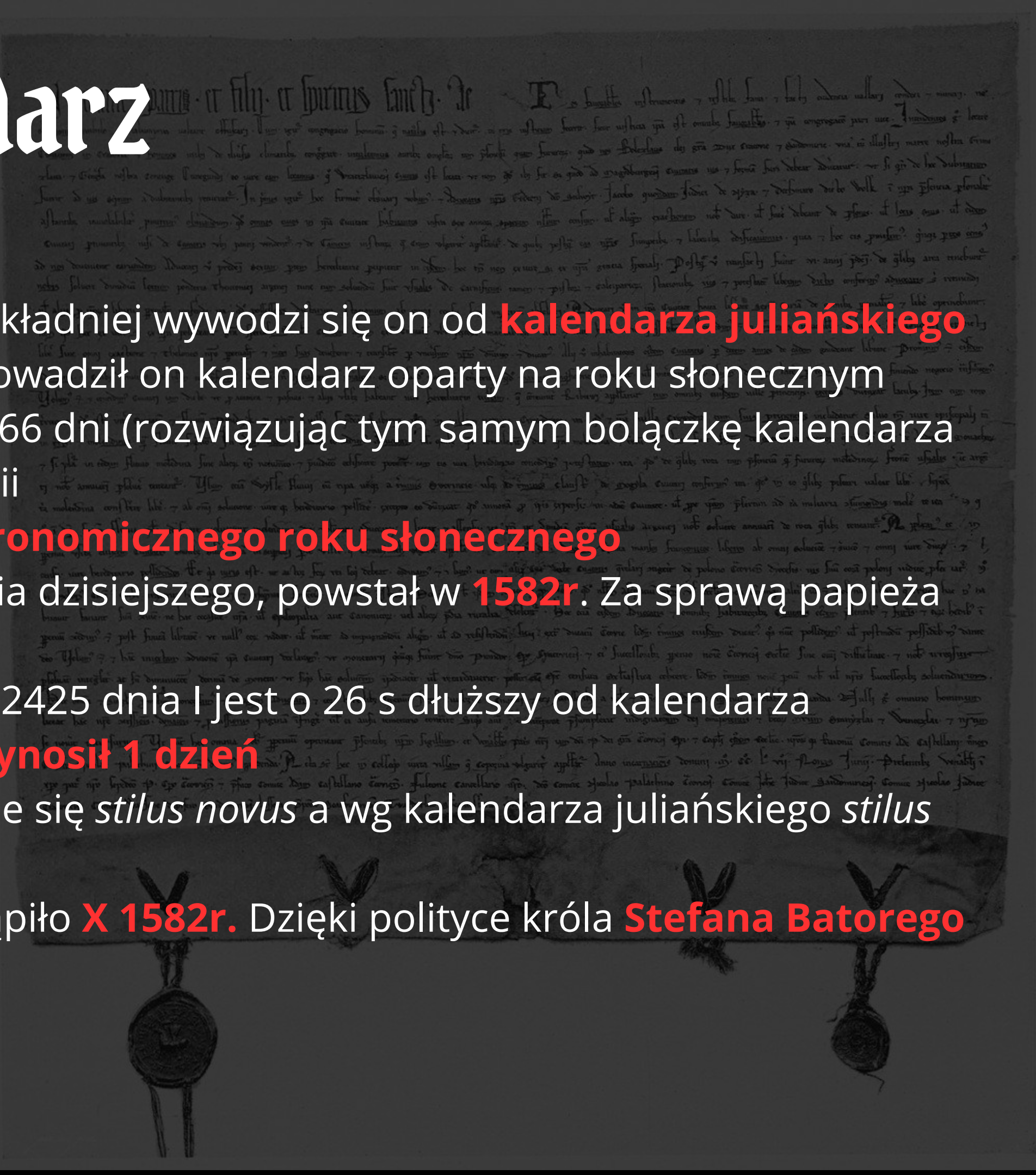
- Chronologia może być:
 - Matematyczna/astronomiczna - badająca ruchy ciał niebieskich
 - **Techniczna/historyczna** - historyczna, badająca historyczne podziały czasu dokonywane przede wszystkim na podstawie ruchów ciał niebieskich.
- Mierzenie czasu → zegary! (od XIV w. - w Mediolanie pierwszy)
 - 1367r. - zegar we Wrocławiu
 - **1387 - zegar na Kazimierzu**
 - **1390 r. - zegar w Krakowie**
 - Zegar włoski/czeski(24h) vs pół-zegar(12h)

Kalendarz

- Nasz kalendarz jest pochodzenia rzymskiego, a dokładniej wywodzi się on od **kalendarza juliańskiego**
- 46 r. p.n.e. - reforma Gajusza Juliusza Cezara; wprowadził on kalendarz oparty na roku słonecznym liczący, 365 dni + rok przestępny co 4 lata liczący 366 dni (rozwiązując tym samym bolączkę kalendarza egipskiego); współautorem Sozygenes z Aleksandrii
- Kalendarz juliański był o **"11 min dłuższy" od astronomicznego roku słonecznego**
- **Kalendarz gregoriański**, którego używamy do dnia dzisiejszego, powstał w **1582r.** Za sprawą papieża **Grzegorza XIII**
- Rok według kalendarza gregoriańskiego trwa 365,2425 dnia i jest o 26 s dłuższy od kalendarza astronomicznego. **Za 34 wieki błąd ten będzie wynosił 1 dzień**
- Rachuba czasu wg kalendarza gregoriańskiego zwie się *stilus novus* a wg kalendarza juliańskiego *stilus antiquus*
- W Polsce wprowadzenie nowego kalendarza nastąpiło **X 1582r.** Dzięki polityce króla **Stefana Batorego**

Ery i początek roku

- Ery
- **Era Dionizyjska (od Dionizego Małego) - od urodzenia Chrystusa - 25 XII 753 A.U.C.**
- Era konsularna (rok konsulatu M. T. Cyncerona...)
- Lata panowania
- Era Dioklecjana - od 284 r. n.e., powstała w Egipcie I tam funkcjonowała do VIII w.
- Era bizantyjska - od "stworzenia świata"
- Era mahometańska - od 622r.
- Era żydowska - od 3760 r. p.n.e.

Początek roku

- **Od 1 stycznia; reforma juliańska**
- Styl marcowy
- Od 25 marca, styl Zwiastowania; północna Italia
- Styl wielkanocny
- Od 1 września, styl bizantyjski
- Od 25 grudnia, styl a natiuite; głównie Anglia
- **W Polsce; od XIV w. dominuje 1 styczeń, choć wcześniej też było a navitate**

Genealogia

Ród → osoby pochodzące od wspólnego przodka

Rodzina monogamiczna → składa się z dwóch osób przeciwnej płci złączonych koicją, oraz ich potomstwa

Wielka rodzina → powstała w miarę rozrastania się rodzin monogamicznych, określa ją wspólnota krwi, gospodarcza, terytorialna, czasem herbu

Ród rycerski → grupa wielkich rodzin, pochodzących od wspólnego przodka, złączona wspólnotą krwi i herbu lub jedynie herbu

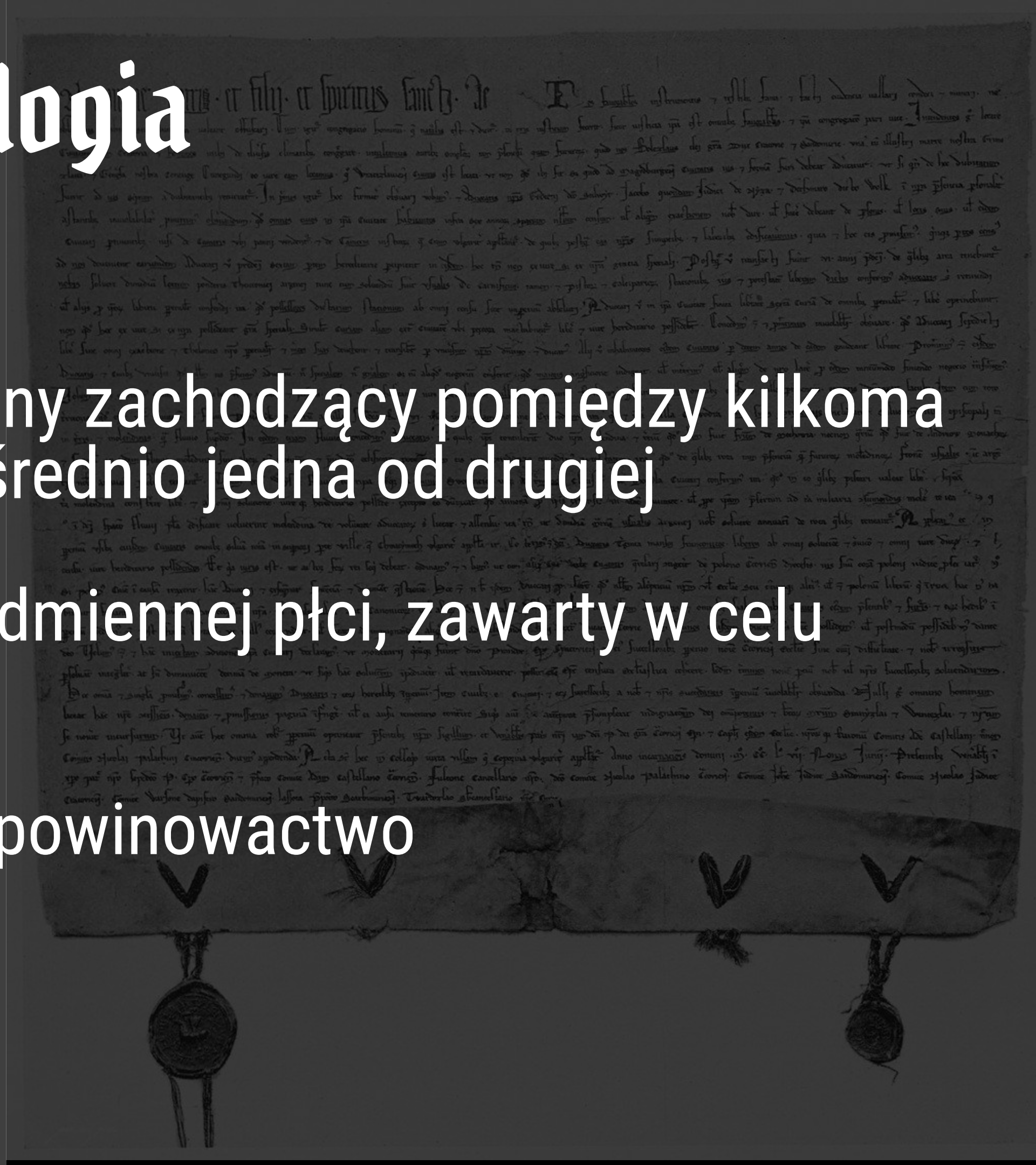

Genealogia

Filiacja → stosunek genealogiczny zachodzący pomiędzy kilkoma osobami, które pochodzą bezpośrednio jedna od drugiej

Koicja → związek dwóch osób odmiennej płci, zawarty w celu spłodzenia potomstwa

Koligacja → pokrewieństwo lub powinowactwo

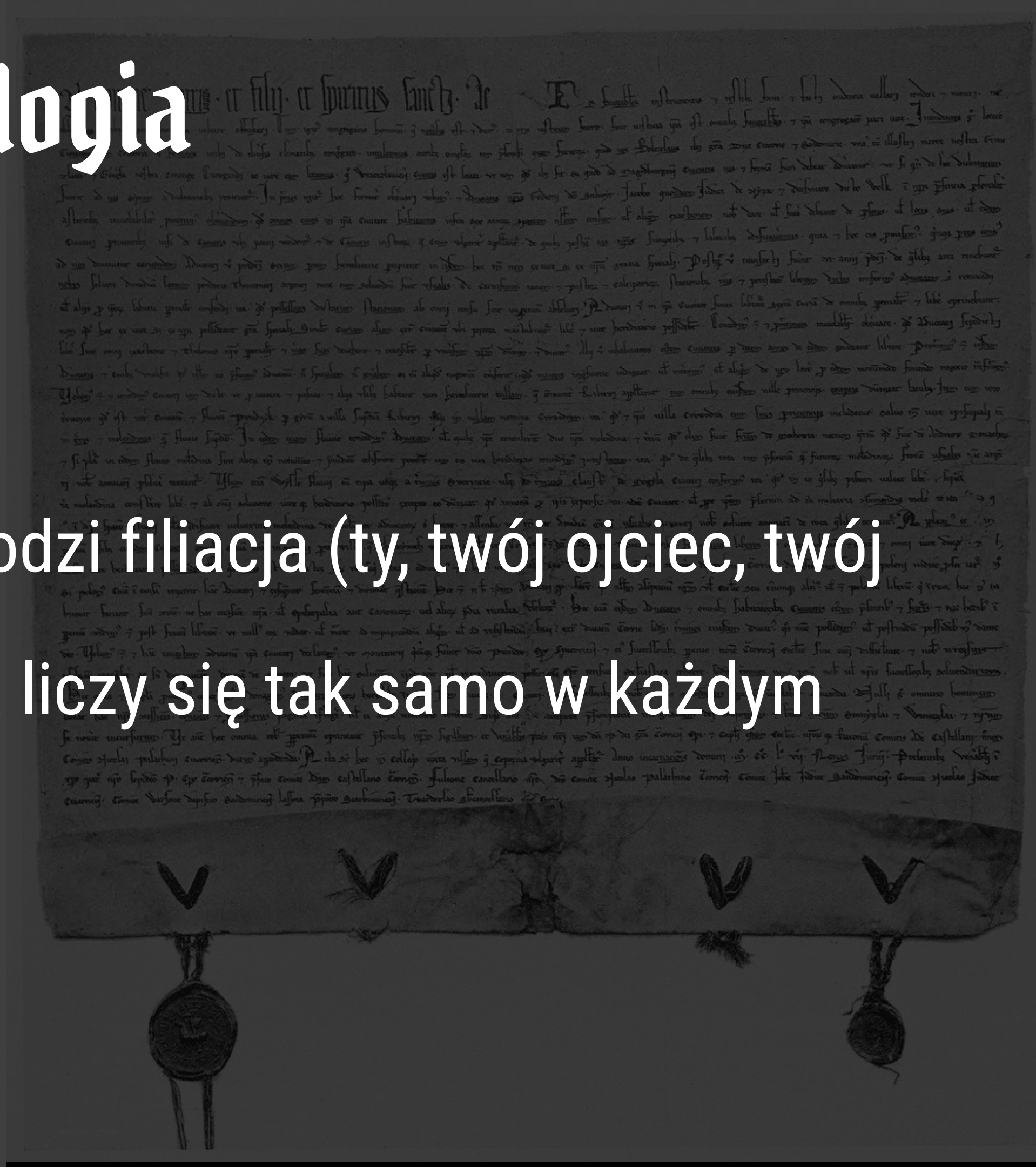

Genealogia

Pokrewieństwo:

- W linii prostej → gdy zachodzi filiacja (ty, twój ojciec, twój dziadek)
 - Stopień pokrewieństwa liczy się tak samo w każdym ustawodawstwie

Genealogia

Pokrewieństwo:

- W bocznej → gdy istnieje wspólny przodek, ale nie zachodzi filiacja (np. ty i twój kuzyn)
- Stopień pokrewieństwa wg prawa rzymskiego i cywilnego → suma osób w dwóch liniach aż do wspólnego przodka, nie licząc go
- Stopień pokrewieństwa wg prawa germańskiego i kościelnego → ustala się stopień pokrewieństwa osób należących do tego samego pokolenia ze wspólnym przodkiem

Genealogia

Tablica descendentów → zestawienie osób pochodzących od jednej i tej samej pary małżeńskiej lub jednego i tego samego męskiego protoplasty

Tablica ascendentów (tzw. wywód przodków) → zestawienie osób od których dana osoba (proband) pochodzi zarówno po mieczu jak i po kądzieli

Rodowód → wyciąg z tablicy descendentów, obejmujący potomstwo męski i żeńskie, ale jedynie w ograniczeniu do nazwiska

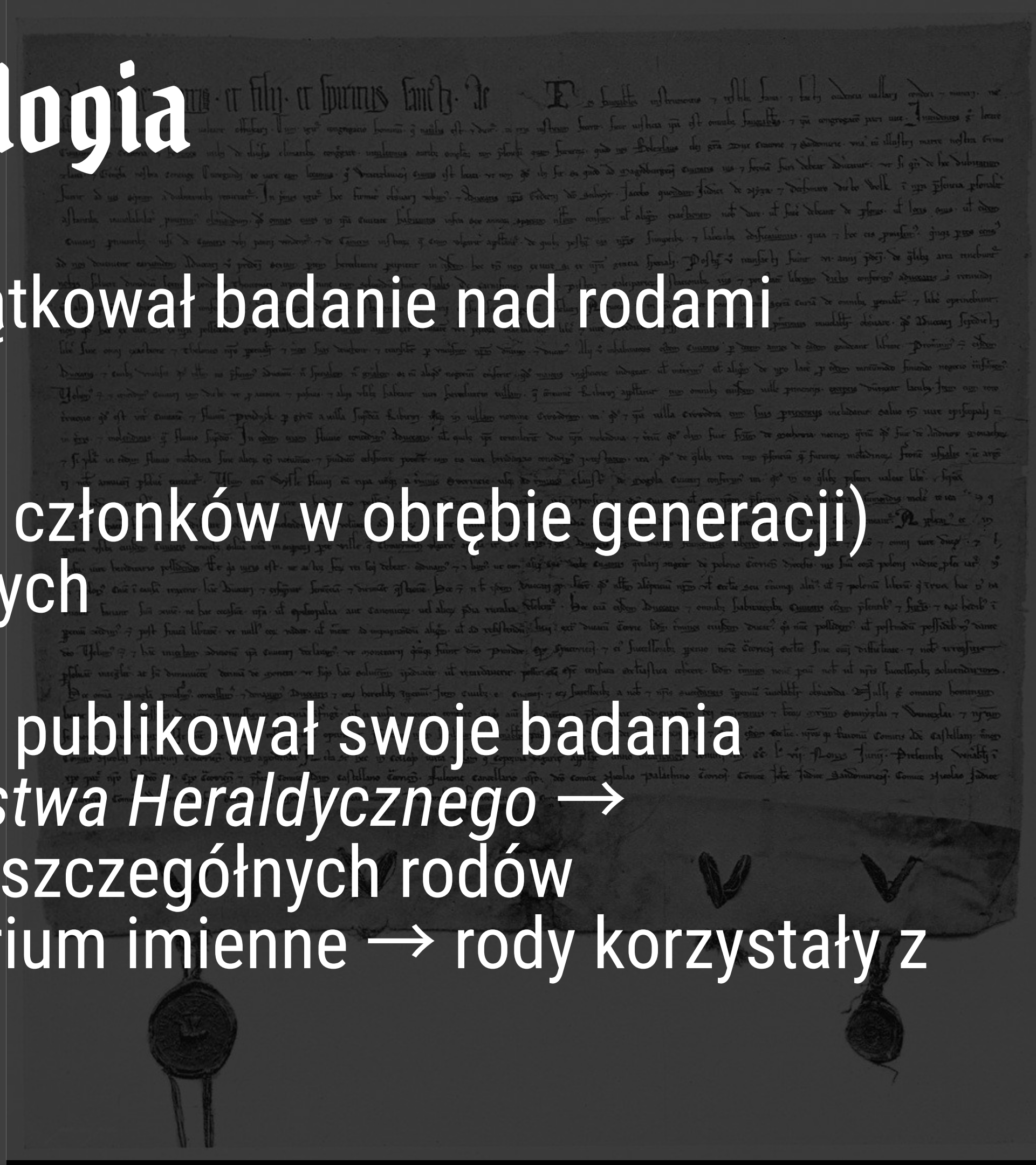
Ascentorium → wyciąg z tablicy descendentów, obejmujący pochodzenie osób współczesnych po mieczu i po kądzieli, od jednego wspólnego przodka

Genealogia

Władysław Semkowicz zapoczątkował badanie nad rodami rycerskimi, polegają one na:

- genezie (skąd się wziął?)
- genealogii (umiejscowienie członków w obrębie generacji)
- odnalezienie siedzib rodowych
- *Miesięcznik Heraldyczny* → publikował swoje badania
- *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego* → publikował opracowania poszczególnych rodów
- Ważne było dla niego kryterium imienne → rody korzystały z jakiegoś zestawu imion !

Po wojnie:

Genealogia

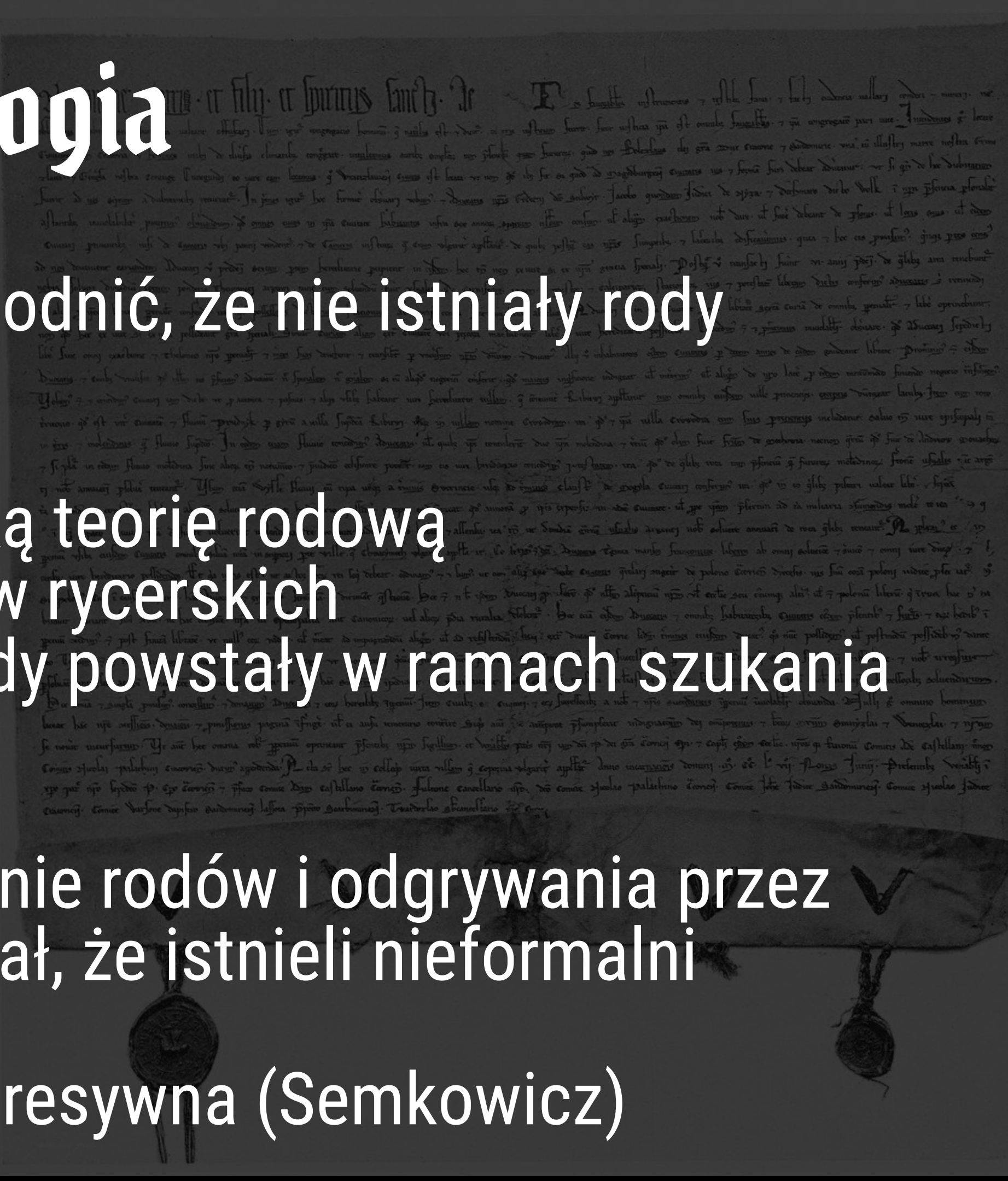
Jan Baszkiewicz starał się udowodnić, że nie istniały rody rycerskie

Jan Adamus skonstruował polską teorię rodową

- udowodnił nieistnienie rodów rycerskich
- Semkowicz się pomylił, a rody powstały w ramach szukania protektorów

Janusz Bieniak udowodnił istnienie rodów i odgrywania przez nie wielkiej roli politycznej, uważał, że istnieli nieformalni przywódcy rodów

- Metoda regresywna nie progresywna (Semkowicz)

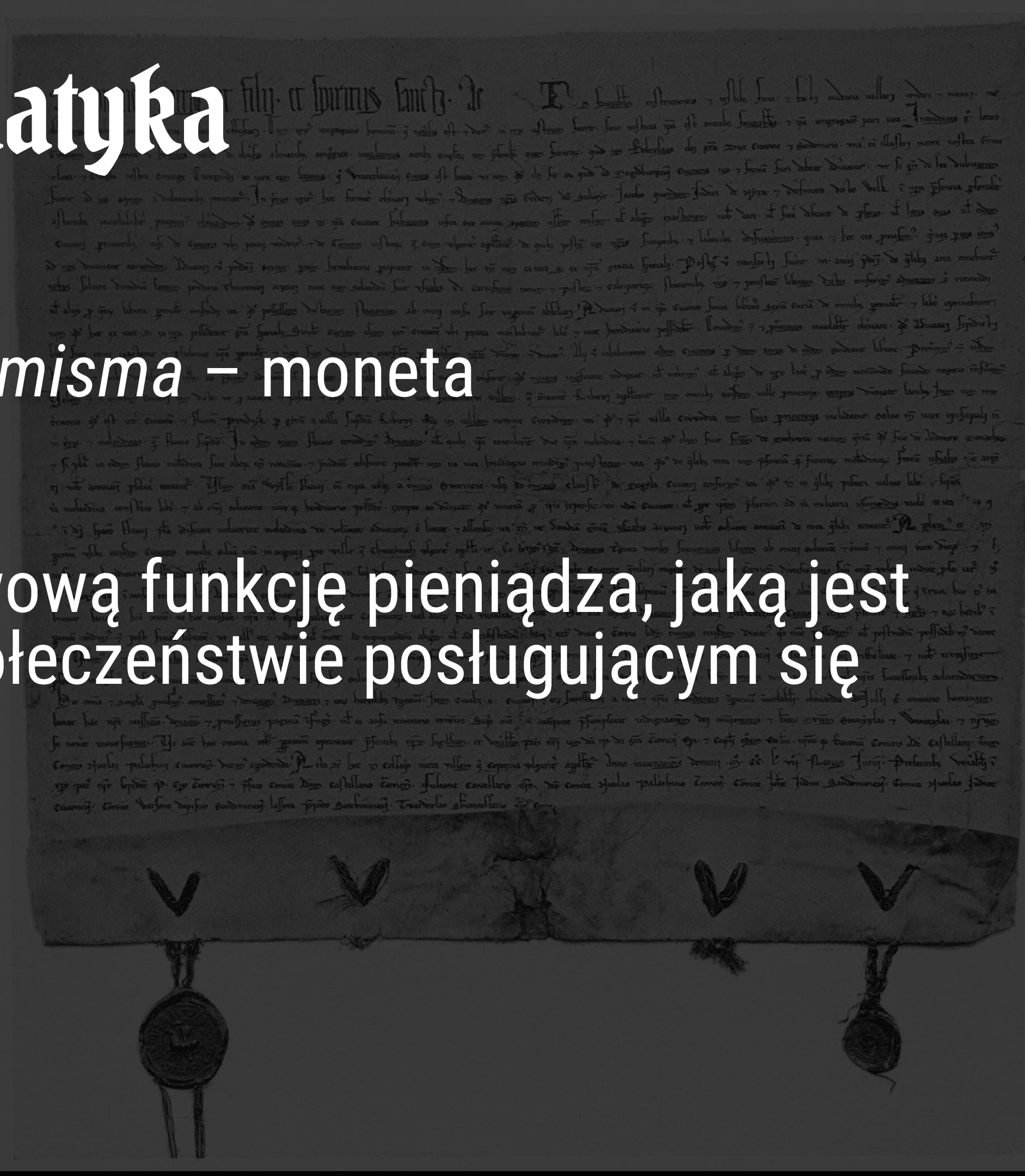

Numizmatyka

• **Numizmatyka** od greckiego *nomisma* – moneta
Nomisma od *nomos* – prawo

→ Już nazwa określa podstawową funkcję pieniądza, jaką jest
normatywna działalność w społeczeństwie posługującym się
monetą

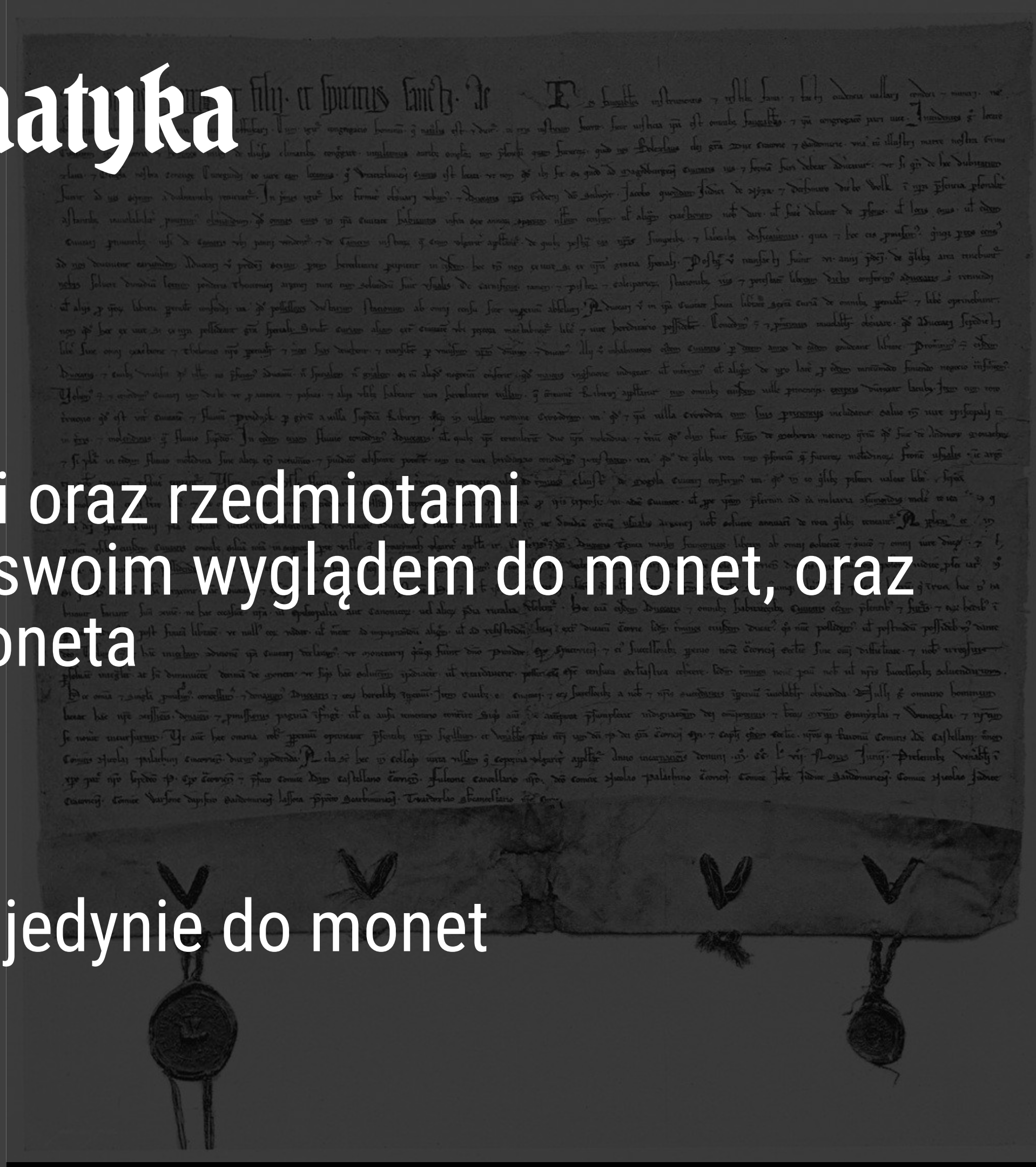
Numizmatyka

Definicja poszerzająca:

Nauka zajmująca się monetami oraz rzedmiotami monetopodobnymi zbliżonymi swoim wyglądem do monet, oraz pełniącymi funkcje takie jak moneta

Definicja zawężona:

Ogranicza zakres numizmatyki jedynie do monet

Numizmatyka

Moneta → sztuka metalu o określonej próbie, wadze i kształcie, zaopatrzona znakiem władzy gwarantującym jej wartość jako pieniądza

- **Materiał** → zawsze metal, kruszce szlachetne
- **Ciężar** → czynnik warunkujący wartość monety
- **Próba** → czystość kruszcu w monecie
- **Stopa mennicza** → liczba monet danego gatunku wybijanych z podstawowej jednostki wagowo-pieniężnej kruszcu

Klipy → monety o kształcie innym niż okrągły

Numizmatyka

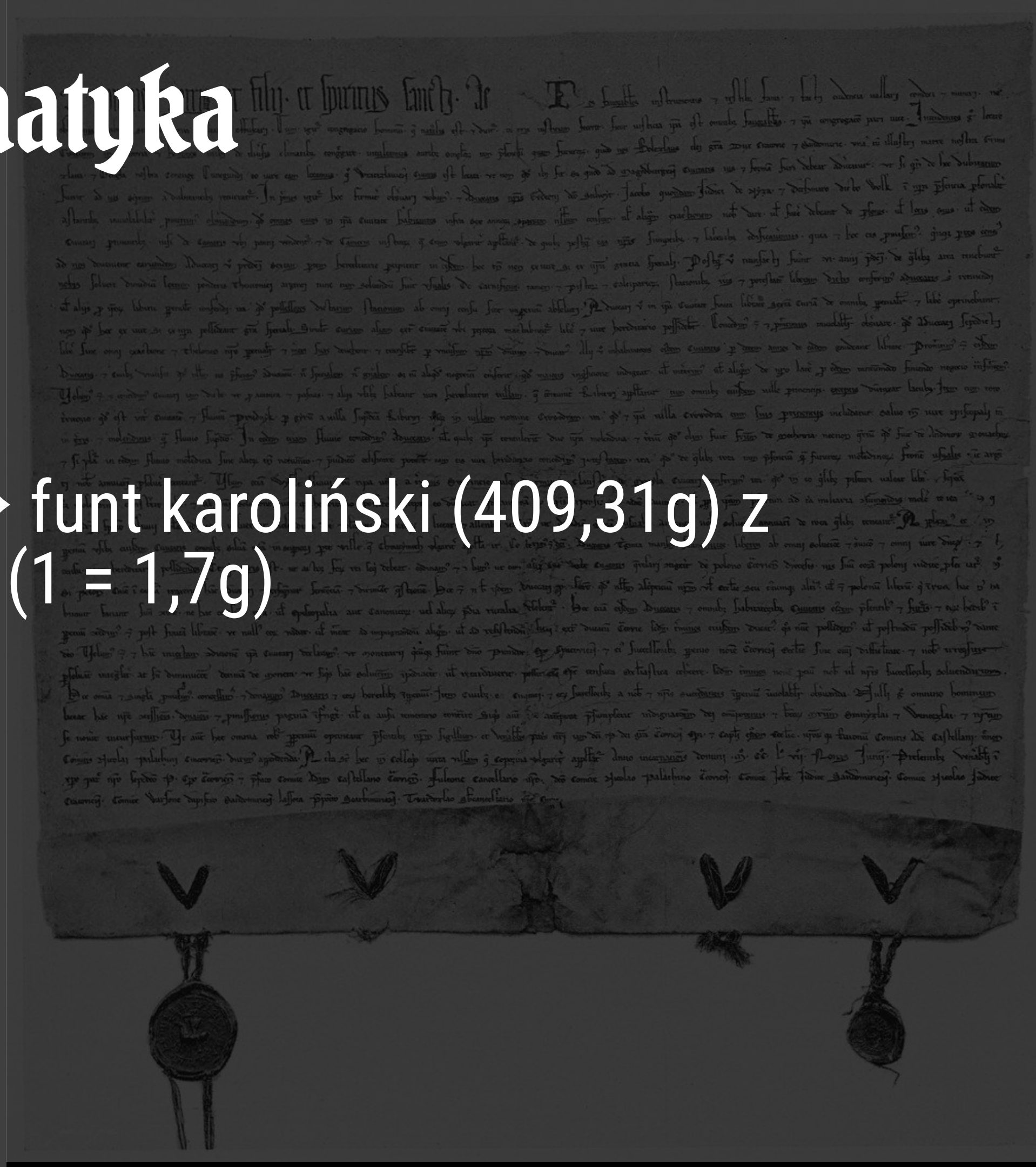
- **System pieniężny** → ustalony układ szeregu jednostek pieniężnych o różnej wartości legalnie używanych i pozostających od siebie w określonym stosunku wyrażającym się zazwyczaj w liczbach prostych
- Kurs monety wykonanej w kruszcu szlachetnym odpowiada wartości owego kruszcu oraz pracy włożonej w jego obróbkę i sporządzenie monety, jest to **kurs realny**
- Mennica i prawo mennicze są domeną władzy sprawującej nadzór nad monetą lub będącej właścicielem tej monety
- Mennica to zorganizowany warsztat produkujący monety znajdujący się pod nadzorem władzy

Numizmatyka

System funta karolińskiego:

- Monometalizm srebrny
- Podstawowa jednostka → funt karoliński (409,31g) z którego bito 240 denarów (1 = 1,7g)
- Czterostopniowy
 - funt (20 solidów)
 - solid (12 denarów)
 - denar (2 obole)
 - obol

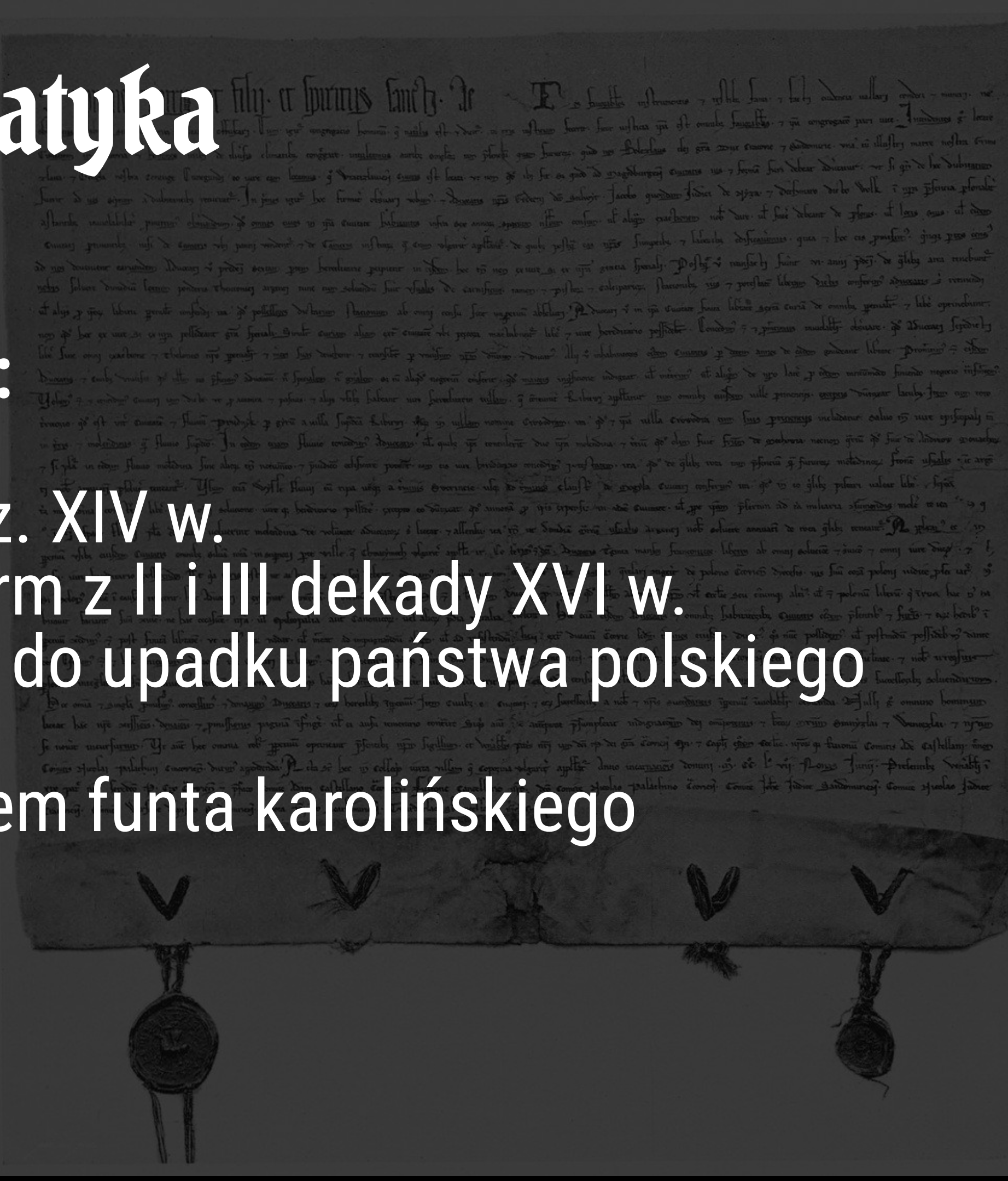

Numizmatyka

Polska moneta średniowieczna:

1. Okres denarowy → do pocz. XIV w.
2. Okres groszowy → do reform z II i III dekady XVI w.
3. Okres złotowo-talarowy → do upadku państwa polskiego

System grzywny zastępuje system funta karolińskiego

Numizmatyka

Gatunki monet:

- **Denar** → w średniowieczu oznaczał monetę w ogóle
- **Halerz** → XIV e. na Śląsku, waga ok. 0,25g
- **Obol** → w Polsce nie produkowany
- **Ternar** → potrójna wielkość denara
- **Kwartnik** → śląski i krakowski, większy od denara, mniejszy od grosza
- **Grosz** → ok. 1365 r. w Polsce (grosze czeskie, krakowskie, śląskie)
- **Półgrosz**
- **Szeląg** → $\frac{1}{3}$ grosza
- **Złote dukaty** → bite efemerycznie

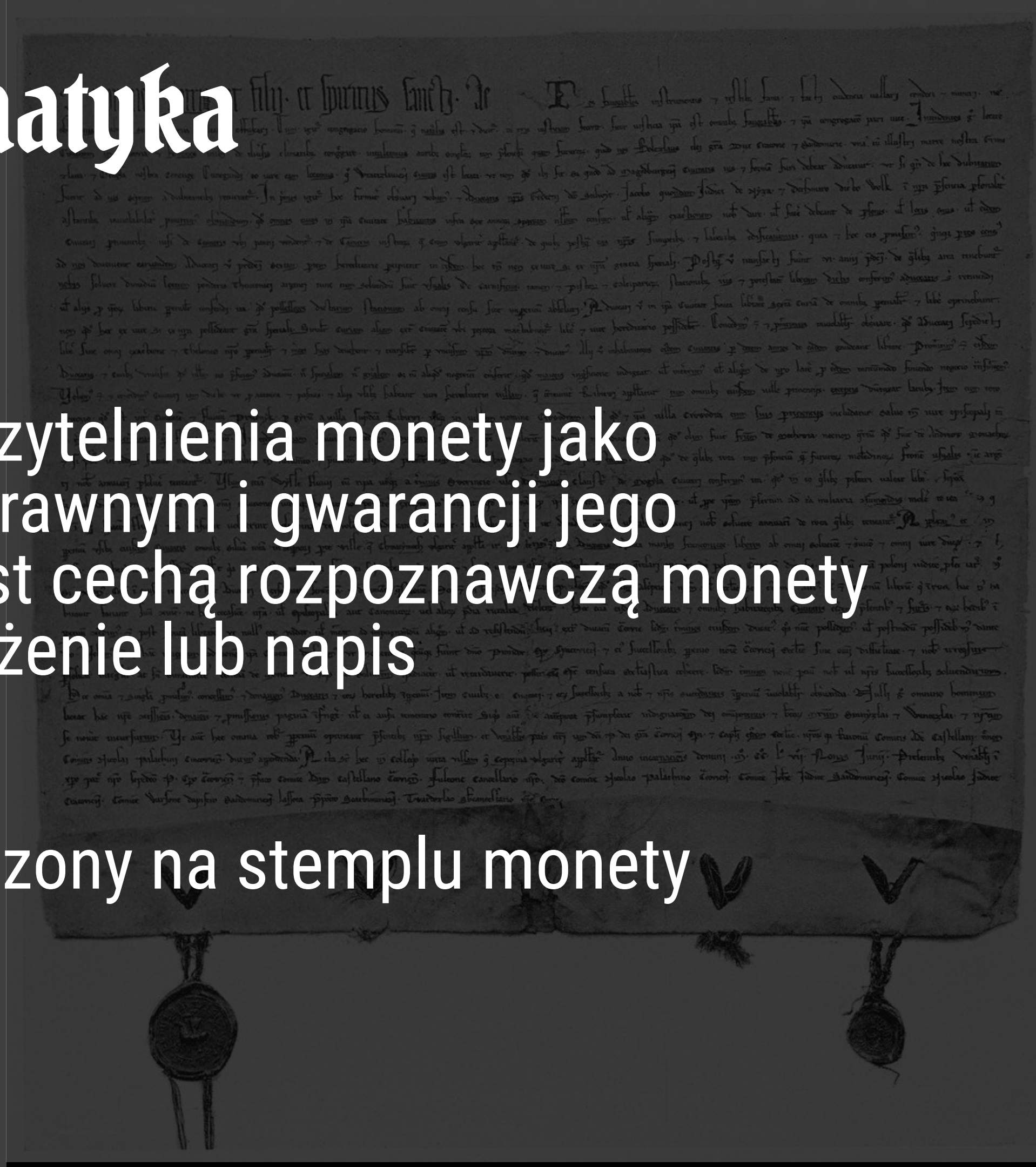
250

Numizmatyka

Cechy zewnętrzne monety:

- **Stempel** → służy do uwierzytelnienia monety jako pieniądza pod względem prawnym i gwarancji jego wartości ekonomicznej, jest cechą rozpoznawczą monety
 - Pole zawierające wyrażenie lub napis
 - Otok
- **Legenda** → napis umieszczony na stemplu monety
- **Wyobrażenie plastyczne**

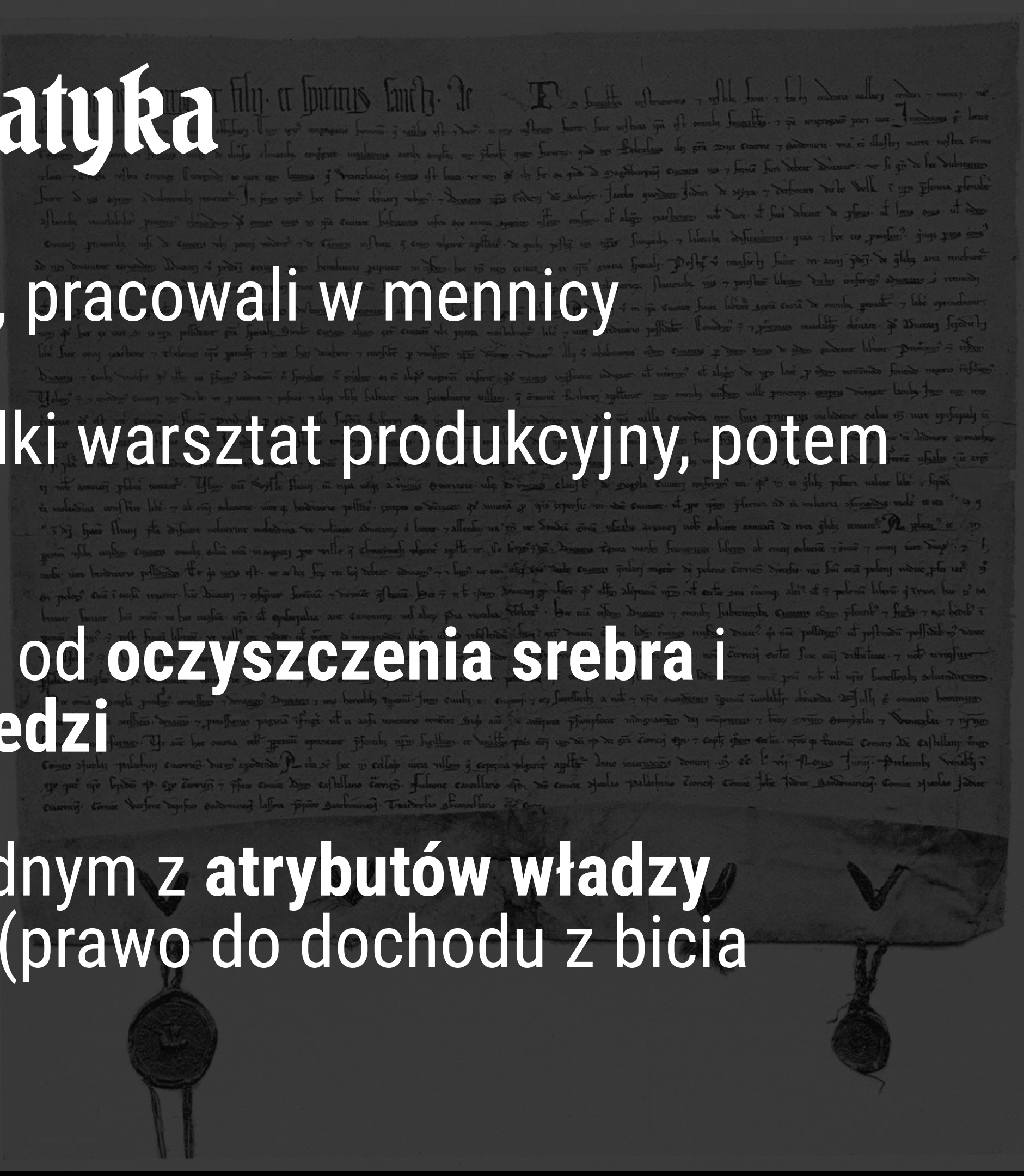
Numizmatyka

Mincerze → wykonawcy monet, pracowali w mennicy

Mennica → początkowo niewielki warsztat produkcyjny, potem się rozrasta

Proces produkcyjny zaczyna się od **oczyszczenia srebra** i dodania odpowiedniej ilości miedzi

Zwierzchność mennicza była jednym z **atrybutów władzy monarszej** → **regale mennicze** (prawo do dochodu z bicia monety)

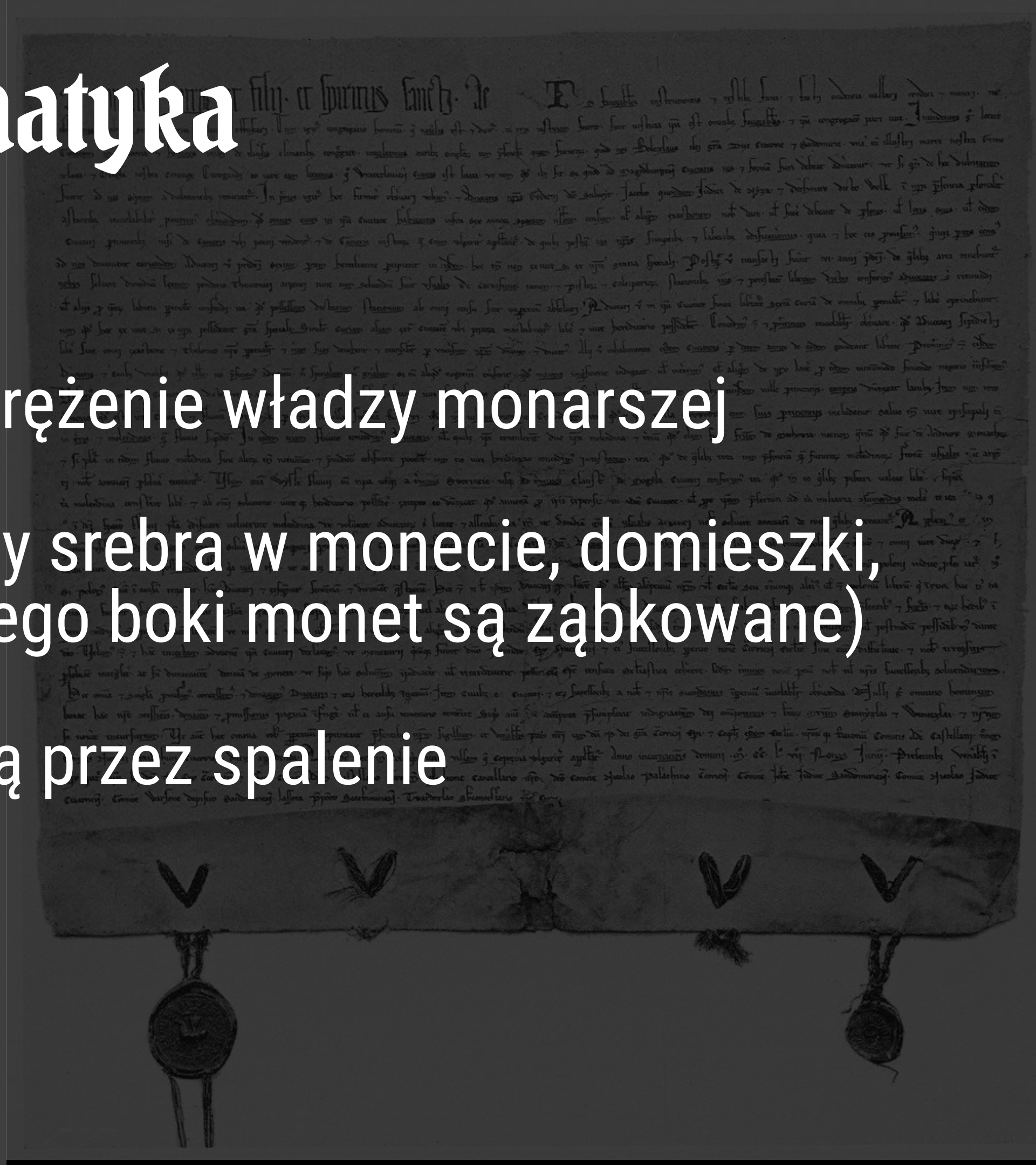
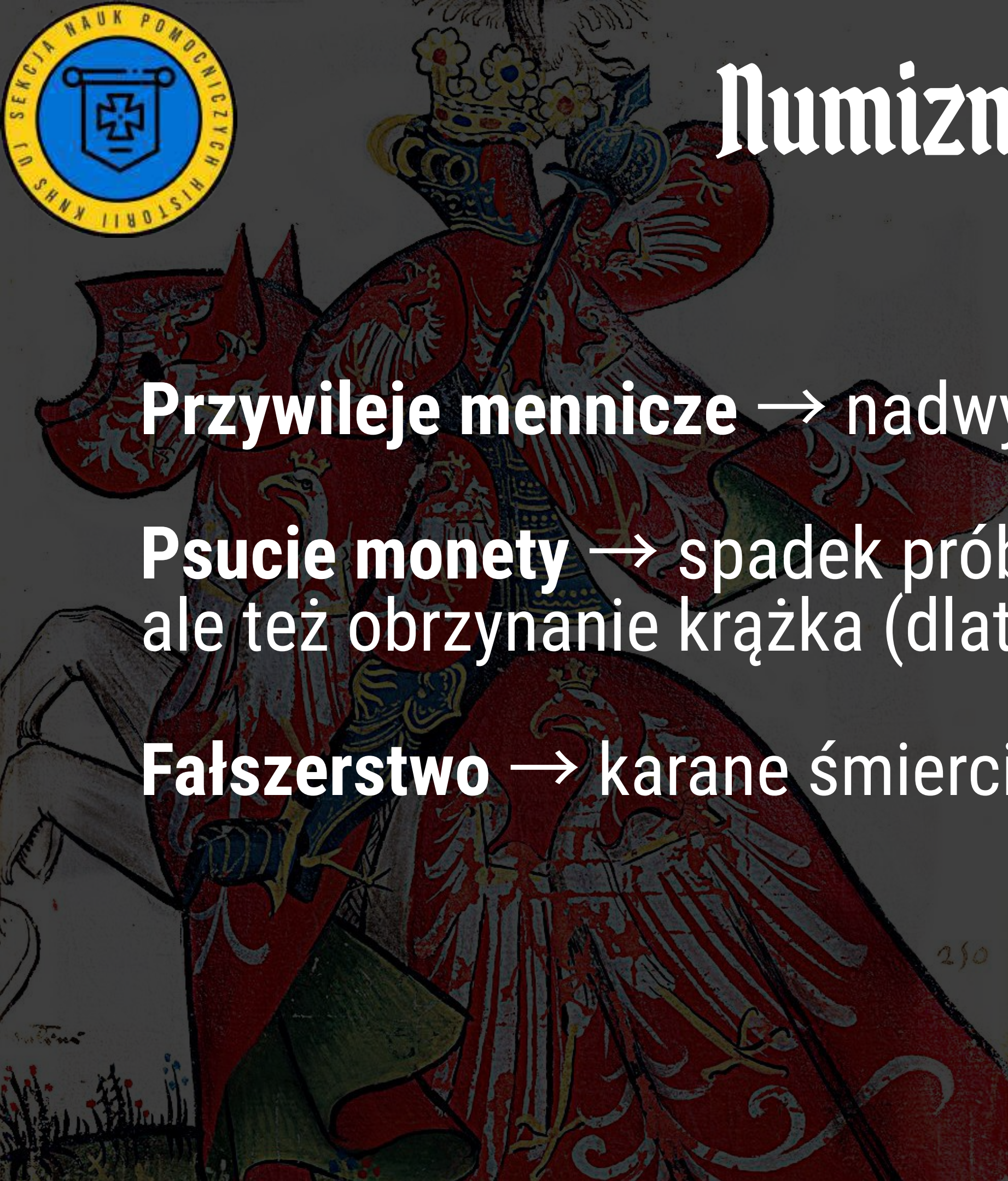

Numizmatyka

Przywileje mennicze → nadwyreżenie władzy monarszej

Psucie monety → spadek próby srebra w monecie, domieszki, ale też obrzynanie krążka (dlatego boki monet są ząbkowane)

Fałszerstwo → karane śmiercią przez spalenie

Archeologia prawna

Zajmuje się badaniem zabytków materialnych ruchomych oraz nieruchomych, związanych z miejscem stanowienia oraz realizacji norm prawnych, a także narzędziami służącymi do ich realizacji

Miejsca realizacji i stanowienia norm prawnych → miejsca zebrań, siedziby władz, sądy, miejsca egzekucji

Narzędzia służące do realizacji norm prawnych → narzędzia służące w postępowaniu administracyjnym, sądowym i w obrocie handlowym

Archeologia prawna

Stroje:

- Strój panującego → uroczysty, koronacyjny
- Stroje szlacheckie
- Stroje duchownych
- Stroje urzędników
- Stroje specjalne (Żydzi, kowertyci, nieządnicie, skazańcy)

Insygnia, atrybuty, znaki:

- Berło, but, diadem, jabłko, kapelusz, korona, włócznia, laska, łańcuch, miecz, pas, tarcza, tron...

250

Archeologia prawna – typy koron

Ze względu na funkcje:

- Koronacyjna
- Homagialna
- Osobista
- Hełmowa
- Egzekwialna
- Wotywna
- Grobowa

Ze względu na wykonanie:

- Kabłąkowa
- Hełmowa
- Płytkowa
- Obręczowa
- Liliowa

Archeologia prawna

1000 r. → zjazd gnieźnieński (włócznia i diadem)

1031 r. → Rycheza wywozi insygnia do Niemiec i przekazuje Konradowi II

1076 r. → nowe regalia dla Bolesława Szczodrego

- Koroną Szczodrego koronowali się Przemysław II i Wacław II

1295 r. → insygnia Szczodrego wywiezione do Czech przed koronacją Ryksy Elżbiety w Pradze

- W 1310 r. skradzione przez Henryka Karynckiego ze skarbca Przemyślidów

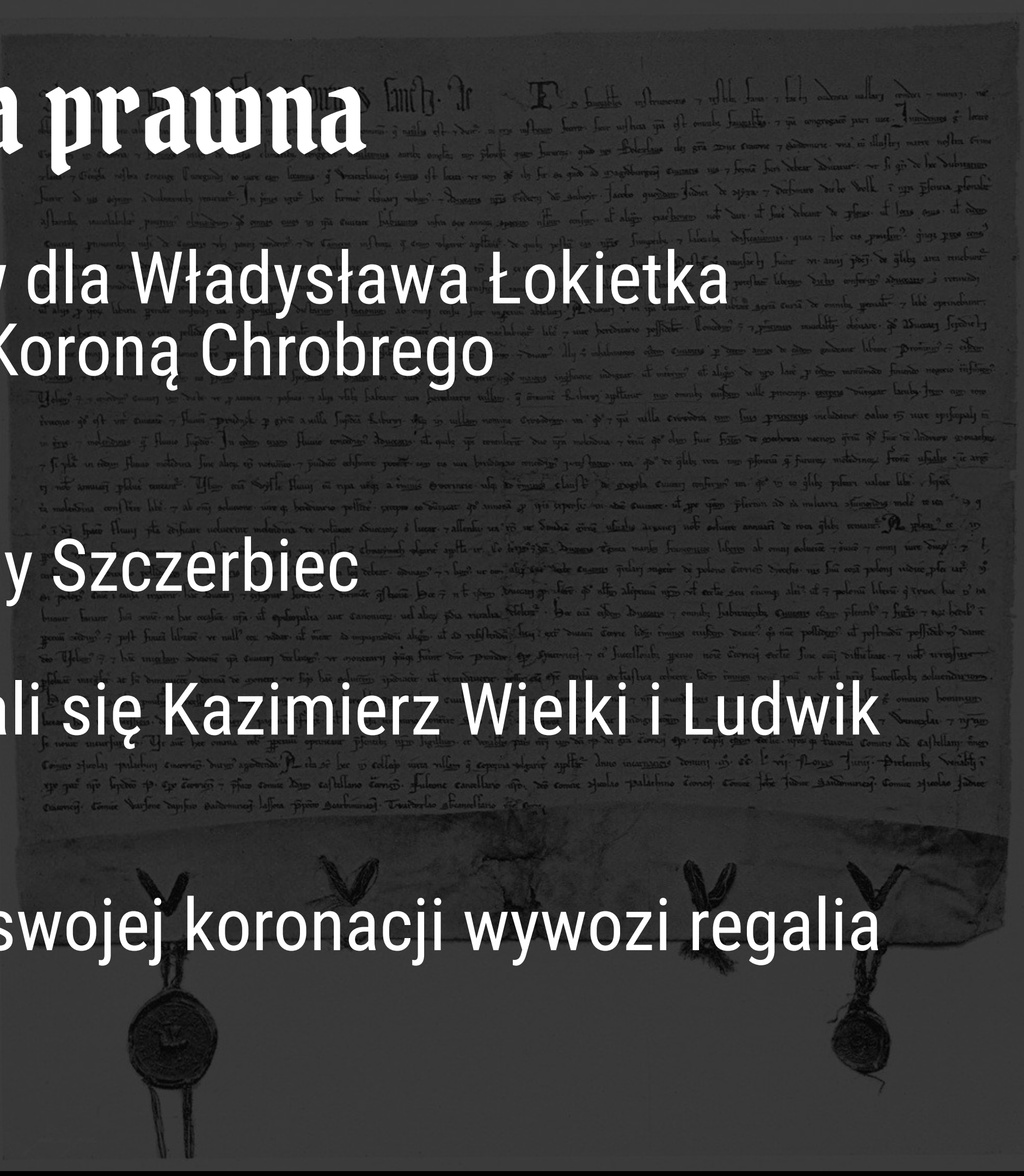
Archeologia prawna

1320 r. → nowy zestaw regaliów dla Władysława Łokietka

- Korona koronacyjna zwana Koroną Chrobrego
- Korona dla Jadwigi Kaliskiej
- Para beret i jabłek
- Do regaliów dołączono wtedy Szczербiec

- Koroną Chrobrego koronowali się Kazimierz Wielki i Ludwik Węgierski

1370 r. → Ludwik Węgierski po swojej koronacji wywozi regalia na Węgry

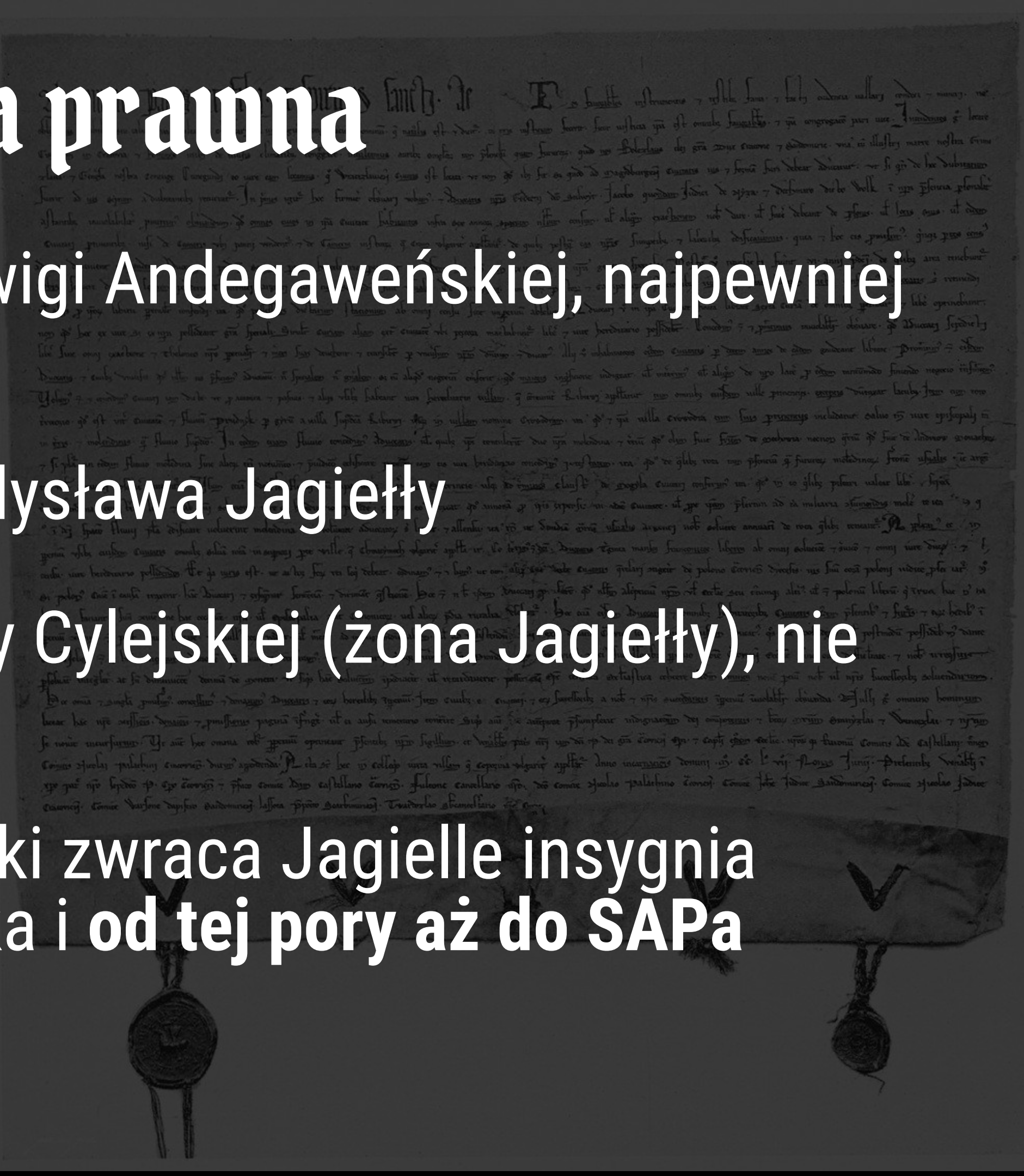
Archeologia prawna

1384 r. → nowe regalia dla Jadwigi Andegaweńskiej, najpewniej zostały od razu spieniężone

1386 r. → nowe regalia dla Władysława Jagiełły

1403 r. → korona prywatna Anny Cylejskiej (żona Jagiełły), nie wiemy co się z nią stało

1412 r. → Zygmunt Luksemburski zwraca Jagielle insygnia koronacyjne Władysława Łokietka i od tej pory aż do SAPa używa się Korony Chrobrego

Archeologia prawna

Wyjątki:

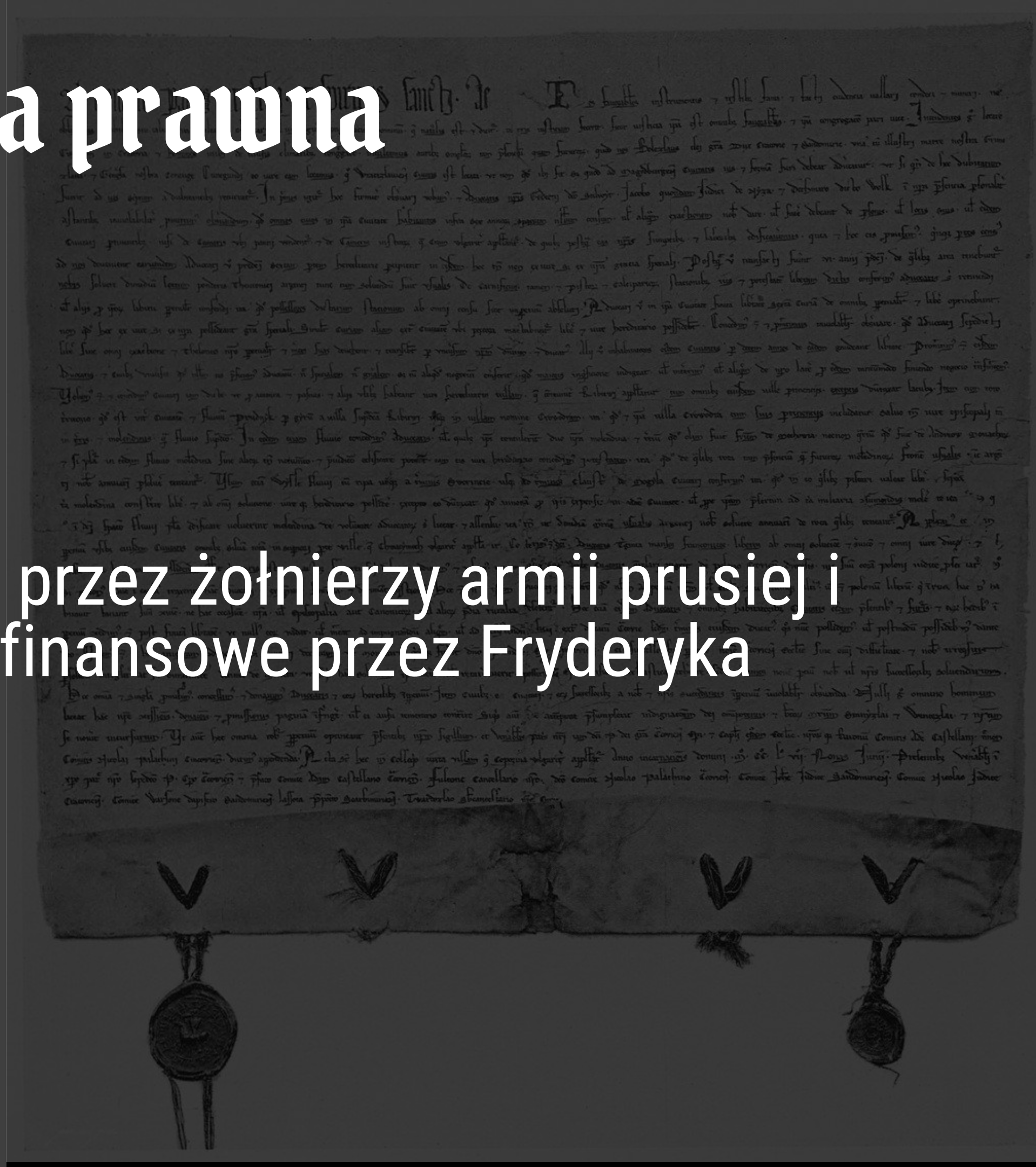
1. **Stefan Batory** → koronowany koroną prywatną Zygmunta II Augusta
2. **Anna Jagiellonka** → koronowana koroną prywatną
3. **Stanisław Leszczyński** → koronowany insygniami zastępczymi, przetopionymi potem na szwedzkie monety
4. **August III Sas** → regalia przywiózł sobie z Drezna

Archeologia prawna

I co z tą Koroną Chrobrego?

1795 r. → zrabowana z Wawelu przez żołnierzy armii pruskiej i przetopiona potem na potrzeby finansowe przez Fryderyka Wilhelma II :CC

Geografia historyczna

Rekonstrukcja krajobrazu naturalnego:

Orografia → ukształtowanie powierzchni ziemi i jej struktura glebowa, poznajemy w oparciu o stan dzisiejszy

Klimat → badamy w oparciu o dane pośrednie

Hydrografia → układ nawodnienia w wyniku istnienia wód stojących i bieżących, zabagnienia

Florystyka → zespoły roślinne, zasięg gatunkowy, próby pollenowe

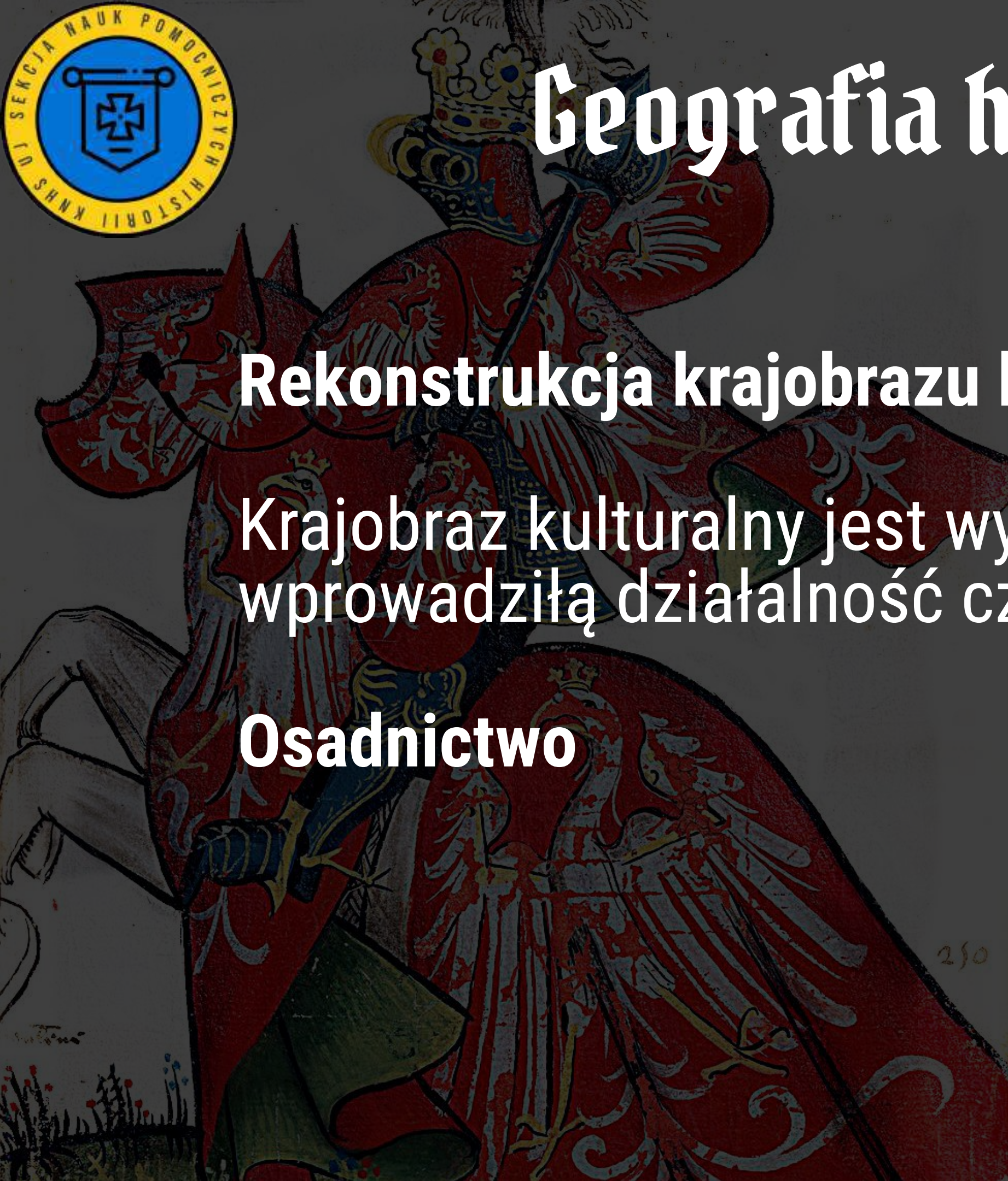

Geografia historyczna

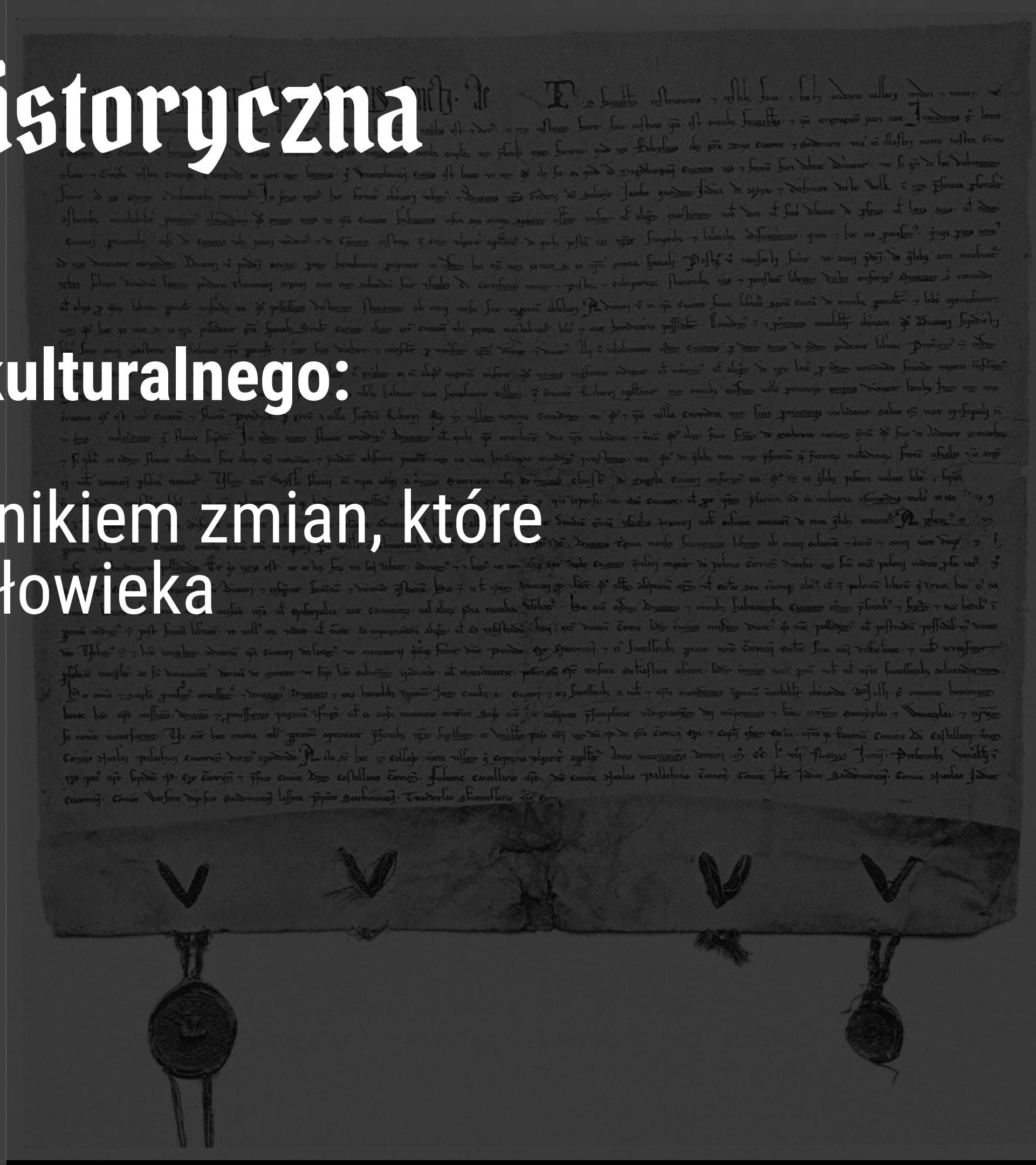
Rekonstrukcja krajobrazu kulturalnego:

Krajobraz kulturalny jest wynikiem zmian, które wprowadziła działalność człowieka

Osadnictwo

250

Geografia historyczna

Rodzaje osad:

- Jednokomórkowe lub wielokomórkowe
- Wsie lub miasta
- Zakładane i samorodne
- Indywidualne i sprzężone

Kształty osad:

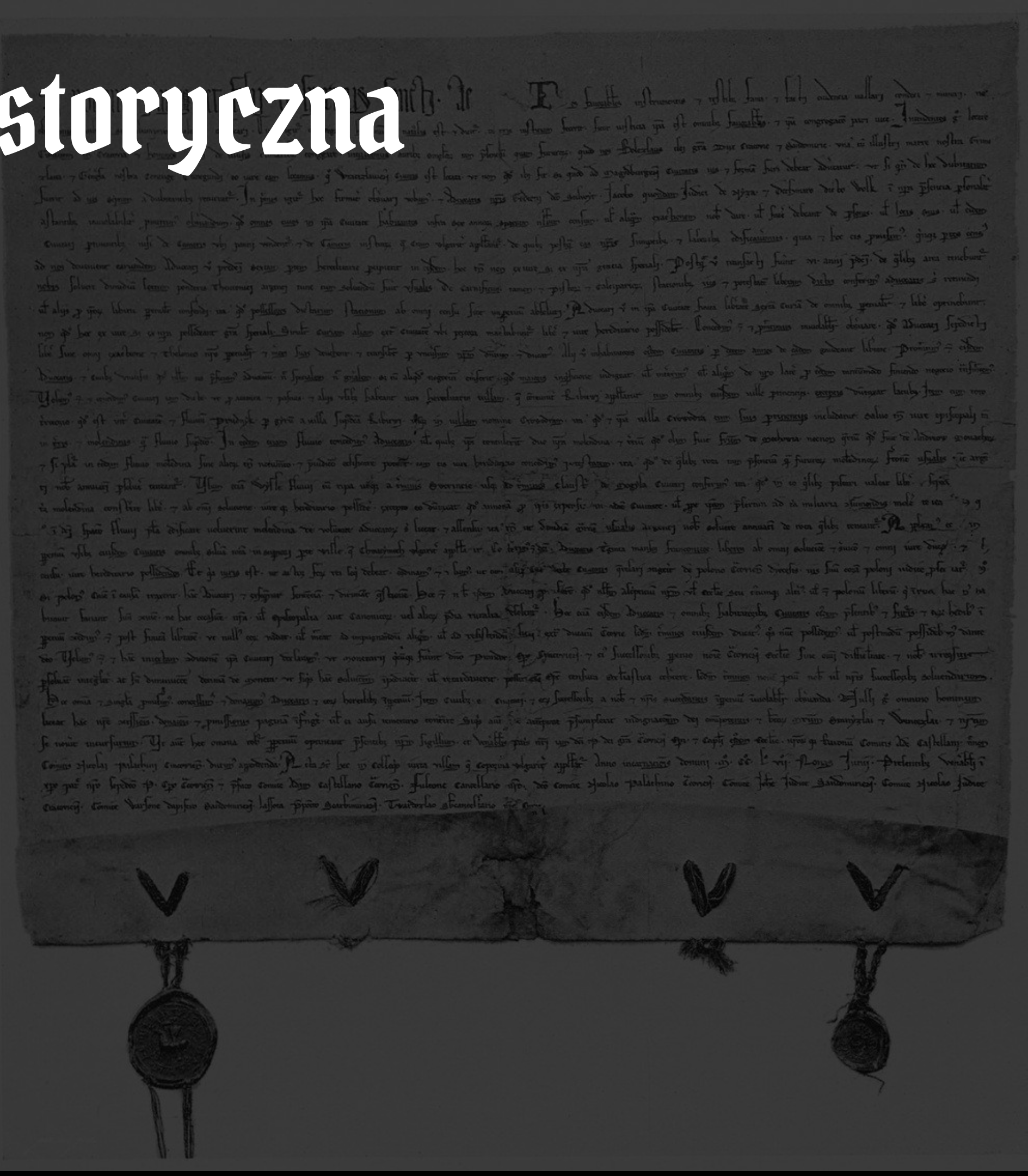
- Pasmowy
- Blokowy pierwotny
- Niwowy
- Blokowo-niwowy
- Długopasmowy

Geografia historyczna

Typy wsi w Polsce:

- Okolnica
- Owalnica
- Wielodrożna
- Ulicówka
- Szeregówka
- Łańcuchówka
- Rzędówka

Geografia historyczna

Rekonstrukcja krajobrazu historyczno-politycznego:

Tworzą go jednostki administracyjne i ich granice, pomija języki i etniczność

Typy podziałów terytorialnych:

- państwa → polityczne, administracyjne, sądownicze
- kościoła → organizacyjne, administracyjne

Granica → idealna płaszczyzna prostopadła do powierzchni ziemi, dzieląca ląd, obszar powietrza i obszar w głąb
Linia graniczna → przecięcie granicy z ziemią

Oziękujemy za uwagę!

Powodzenia!

250

